

**MASTEROPPGAVE
MASTERSTUDIUM I
PSYKISK HELSEARBEID
SEPTEMBER 2016**

Brukermedvirkning og rehabilitering i fengsel

**EN KVALITATIV STUDIE AV SEKS MANNLIGE
INNSATTES ERFARINGER**

Forfatter: Caroline Østigård
Kull: 2011
Veileder: Dag Willy Tallaksen

**FAKTULTET FOR HELSEFAG. INSTITUTT FOR SYKEPLEIE.
HØGSKOLEN I OSLO OG AKERSHUS**

FORORD

Endelig er dagen kommet og jeg kan få klappe meg på skuldrene og være stolt av meg selv. Masteroppgaven er levert og jeg er ferdig med masterstudiet i psykisk helsearbeid. Veien har vært lang, med svært mange utfordringer underveis, men jeg har vært fast bestemt på at jeg skulle gjennomføre studie. Når det er sagt, ønsker jeg å understreke at masterstudie har bidratt til mer kunnskap, innsikt og større evne til analytisk tenkning. Dette har vært inspirerende og utviklende.

Etter mange år som sosialarbeider innenfor ulike områder, er det noen mennesker, som befinner seg i en svært vanskelig livssituasjon som fortjener å få oppmerksomhet og bli hørt. Tema for denne masteroppgaven avslører nettopp dette.

MANGE SKAL TAKKES

Først og fremst vil jeg takke informantene som stilte opp. Uten dere hadde det ikke vært mulig å få gjennomført denne studien. Dere er modige menn, som befinner dere i en svært vanskelig livssituasjon, men som allikevel ville stille opp og bidra. Ønsker dere alt godt i livet. Tusen, tusen takk for deres bidrag. Jeg vil takke det aktuelle fengselet som takket ja til å la meg intervju innsatte. Jeg vil spesielt takke sosialkonsulenten, som var min kontaktperson, og gjorde det mulig for meg å få gjennomført dette. Tusen, tusen takk.

Tusen takk til familien for deres tålmodighet i mange år. Jeg lover å være mer tilstede i årene som kommer. Mine flinke korrekturlesere og hjelp til alt det tekniske med oppgaven. Tusen takk Kristin, Lillian, Jørghild og Jannicke for all god hjelp. Dere har vært til stor hjelp og jeg har ikke klart meg uten dere.

Tusen takk til Mona Haugerud i administrasjonen på Høgskolen. Du har vært svært behjelpelig i forbindelse med utsettelse av leveringsfrist flere ganger.

En stor takk til min veileder, Dag Willy Tallaksen og kollega Magne for hjelp og støtte. Du har vært en raus, empatisk og flink veileder.

Oslo, september 2016
Caroline Østigård

SAMMENDRAG

Hensikt: Formålet med denne studien har vært å utvikle kunnskap om mannlige innsattes opplevelser av muligheten til å kunne medvirke i sin rehabilitering. Dette kan bidra til bedre forståelse og økt innsikt i hva innsatte er i behov av og trenger i forbindelse med tilbakeføringen til samfunnet. En slik forståelse kan sette ansatte i kriminalomsorgen i bedre stand til å tilrettelegge for innsatte i forbindelse med tilbakeføringen til samfunnet.

Teoretisk forankring: I denne studien er det lagt vekt på et salutogenetisk perspektiv i tolkningen av resultatene. Funnene ble også drøftet i lys av bakgrunnskunnskap om empowerment, brukermedvirkning og rehabilitering i fengsel.

Metode: Seks innsatte fra ett fengsel ble intervjuet ved hjelp av et semistrukturert intervju, og bedt om å beskrive hvordan de opplevde muligheten for å medvirke i sin rehabilitering. Intervjuene ble transkribert og analysert fenomenologisk, ved hjelp av analysemetoden systematisk tekstkondensering.

Resultater: Tre hovedkategorier ble identifisert; Soning som hemmende for å være aktør i eget liv, å bli anerkjent og mulighet til mestring.

Konklusjon: Funn fra studien viser at mulighetene for innsatte til å medvirke i sin rehabilitering begrenses ut i fra bestemmelsene i straffegjennomføringsloven. Opplevelsen av straffen og frihetsberøvelsen hadde også innvirkning på muligheten til å medvirke. Informantene erfarte at kontaktbetjenten hadde begrenset makt til å påvirke i saker som gjaldt innsatte. De erfarte at det var juristene i fengselet som hadde og utøvde makt. Avstanden mellom informantene og juristene førte til at informantene ikke visste om de fikk progresjon i soningen, og mulighet til en gradvis tilbakeføring til samfunnet. Dette i sin tur førte til at informantene ikke opplevde seg sett eller hørt. Støtte og hjelp av kontaktbetjenten, familie og

venner ble fremhevet som en ressurs for informantene og av betydning for tilbakeføringen til samfunnet. Bistand til praktiske ting, psykisk støtte og det å ha noen ute som ventet på dem ble fremhevet. Informantene erfarte at helseavdelingen og sosialkonsulentene var tilgjengelige, og så hva de var i behov av. Dette førte til at informantene i større grad ble involvert i sine egne planer. Informantene erfarte også at det var mulig å få noe positivt ut av soningsforholdet, men fremhevet at de selv måtte jobbe hardt og engasjere seg for å få til en endringsprosess. Informantene fremhevet at det de var sysselsatt med i fengselet ga dem muligheter når de skulle tilbakeføres til samfunnet. Begrensninger som følge av frihetsberøvelsen ga også informantene muligheter til å starte på en endringsprosess.

Nøkkelord: Innsatte, empowerment, rehabilitering i fengsel, begrensninger, makt

ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study has been to develop knowledge about how male inmates experience their possibilities of taking part in their own rehabilitation. This contributes to a better understanding of the needs of inmates in connection with their return to society. Such an understanding may contribute to the empowerment of employees in their assistance to inmates in connection with their return to society.

Theory: This study puts emphasis on a salutogenetic perspective in interpreting the results. The findings have also been discussed in the light of background knowledge about empowerment, user involvement and rehabilitation in prison.

Method: Six inmates in one prison have been interviewed by way of semi-structured interviews. The inmates were asked to describe how they have experienced the possibilities of taking part in their own rehabilitation. The interviews were transcribed and analyzed phenomenologically, by way of systematic text condensation.

Results: Three main categories were identified: Serving a sentence as an inhibitor from taking an active role in your own life, being recognized, and the possibility of mastering your own life.

Conclusion: Findings from this study show that the possibilities of inmates taking part in their own rehabilitation are limited by regulations in the Act relating to the execution of sentences. The way in which they experienced their punishment and imprisonment also influenced their possibilities of taking an active role. The informants experienced that the prison officer had limited power to influence in cases concerning inmates. They experienced that lawyers in prison both possessed and used power. The distance between informants and lawyers lead to the informants not knowing whether they had progression during imprisonment, and thereby the possibility of a gradual return to society. This in turn lead to

informants experiencing not being seen nor heard. The support and assistance from the prison officer, family and friends, was emphasized as an asset for the informants and also important for their return to society. Assistance with practical things, psychological support and having someone “out there” waiting for them, were emphasized. The informants experienced that the health department and social consultants were available and saw what they were in need of. As a result, the informants were to a larger extent involved in their own plans. The informants experienced that it was possible to get something positive from the imprisonment, but underlined that they themselves had to work hard and be involved in order to achieve a process of change. The informants emphasized that their responsibilities and assignments in prison also represented possibilities in connection with their return to society. Limitations resulting from their imprisonment also gave the informants possibilities of starting a process of change.

Keywords: Inmates, empowerment, rehabilitation in prison, limitations, power

Innhold

1.0 INTRODUKSJON.....	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Studiens hensikt og problemstilling	9
1.3 Begrepsavklaringer	9
1.4 Avgrensninger	10
1.5 Oppgavens struktur.....	11
1.6 Litteratursøk.....	11
1.7 Forskningslitteratur.....	12
2.0 TEORETISK REFERANSERAMME	16
2.1 Brukermedvirkning og empowerment.....	16
2.2 Rehabilitering i fengsel.....	17
2.3 Salutogenese og «Sense of coherence»	18
3.0 Metode.....	20
3.1 Vitenskapelig forankring	20
3.2 Metodisk tilnærming.....	20
3.3 Utvalg og rekruttering	20
3.4 Intervjustruktur	22
3.5 Gjennomføring av intervjuene.....	23
3.6 Dokumentering	24
3.7 Transkribering	24
3.8. Datareduksjon, analyse og fortolkning.....	25
3.9 Forskers forforståelse	29
3.10 Juridiske og forskningsetiske overveielser	30
3.10.1 Lover og juridiske retningslinjer	30
3.10.2 Forskningsetiske retningslinjer	30
3.10.3 Etske problemstillinger og overveielser	31
3.11 Metodediskusjon.....	33
4.0 PRESENTASJON AV FUNN.....	36
4.1 Soning som hemmende for å være aktør i eget liv	36
4.1.1 Begrenset makt til å påvirke	36
4.1.2 Ikke bli sett og hørt	38

4.1.3 Livet på vent	39
4.2 Å bli anerkjent	42
4.2.2 Betydningen av hjelp og støtte av personer i fengsel	42
4.2.3 Betydningen av hjelp og støtte av personer ute	44
4.3 Mulighet til mestring	45
4.3.1 Være aktiv, delaktig og deltakende	45
4.3.2 Rammer og begrensninger gir muligheter	46
5.0 DISKUSJON	48
5.1 Soning som hemmede for å være aktør i eget liv	48
5.2 Å bli anerkjent	52
5.3 Mulighet til mestring	54
6.0 KONKLUSJON.....	57
7.0 LITTERATURLISTE	58

VEDLEGG:

Vedlegg 1: Søknad til region Øst

Vedlegg 2: Svar fra region Øst

Vedlegg 3: Tilmelding fra NSD

Vedlegg 4: Tilbakemelding endringsmelding fra NSD

Vedlegg 5: Mail fra Kriminalomsorgsdirektoratet

Vedlegg 6: Skjema for informasjonsskriv og samtykke

Vedlegg 7: Intervjuguide

1.0 INTRODUKSJON

1.1 Bakgrunn

Tall fra kriminalomsorgens årsstatistikk i 2013 viser at 10 407 innsatte ble løslatt fra ubetinget fengselsstraff i 2013 (Kriminalomsorgens årsstatistikk, 2013). Det var pr. 22.06.16 totalt 3 815 innsatte i norske fengsler. 987 av disse satt i varetekt (F. Sjøli, personlig kommunikasjon, 28. juni, 2016).

Grunnlaget for regjeringens kriminalpolitikk i dag er Stortingsmelding. nr. 37 (2007 – 2008), 2007) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn. Et hovedbudskap i meldingen er at straff som virker er avgjørende for å bekjempe kriminalitet og trygge samfunnet. Straffen må være slik at tilbakefall til ny kriminalitet blir mindre. Det innebærer blant annet å rehabilitere bedre. Fengselsoppholdet skal bidra til at innsatte skal holde seg borte fra kriminalitet i framtiden (Dyb & Johannessen, 2011).

Rehabilitering eller tilbakeføring av innsatte til samfunnet etter endt soning, har vært definert som en sentral og utfordrende oppgave i kriminalomsorgen i et par århundre (Dyb & Johannessen, 2011). Forståelsen og oppfattelsen av hva rehabilitering er og tilbakeføring av innsatte, har endret seg opp gjennom historien, men reintegrering av straffedømte blir oppfattet som den andre siden av frihetsberøvelse og straff (Dyb & Johannessen, 2011). Tilbakeføringsarbeidet har tre hovedaktører, den straffedømte, kriminalomsorgen og samarbeidende etater. Begrepet rehabilitering omfatter både arbeid med levekår (bolig, jobb, utdanning gjeld, relasjoner osv), behandling og kunnskapsbasert påvirkningsarbeid som programvirksomhet. Både forbedring av levekår og atferdspåvirkning skal innta en sentral plass under straffegjennomføringen (St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007). Levekårsstudier i Norge og Sverige viser at innsatte i fengsel har dårligere levekår enn normalbefolkningen ellers. (Friestad & Skog Hansen, 2004; Nilsson, 2002; Skardhamar, 2002). Det er særlig opphopning av levekårsproblemer som er et særtrekk i denne gruppen. (Skardhamar, 2002; Friestad & Skog Hansen, 2004).

Det fremkommer i St.meld. nr. 37 (2007 - 2008), 2007) at kriminalomsorgen tilrettelegger i for liten grad for innsatte. Domfeltes medvirkning i beslutninger om tiltak som gjelder deres egen hverdag er for dårlig. Den straffedømte skal bli ansvarliggjort og aktivt få delta i sin egen rehabilitering. Samme melding sier videre at den straffedømte skal være aktør i eget liv,

både under og etter straffegjennomføringen. Innsatte skal ikke være objekter for hva kriminalomsorgen og andre etater tror eller mener er best for den enkelte innsatte (St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007).

1.2 Studiens hensikt og problemstilling

Hensikten med denne studien er å utvikle fordypet kunnskap om mannlige innsattes opplevelser av muligheten til å kunne medvirke i egen rehabilitering. Å undersøke dette fra innsattes perspektiv kan bidra til bedre forståelse og økt innsikt i hva innsatte er i behov av og trenger i forbindelse med tilbakeføringen til samfunnet. Dette kan sette ansatte i kriminalomsorgen bedre i stand til å tilrettelegge for innsatte i forbindelse med tilbakeføringen til samfunnet.

Følgende problemstilling er utviklet for studien:

«Hvordan opplever mannlige innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå mulighetene til å medvirke i sin egen rehabilitering»?

For å kunne besvare problemstillingen, tas det utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

- På hvilke områder opplever innsatte begrensinger i forhold til å kunne medvirke?
- På hvilke områder opplever innsatte muligheter til å kunne medvirke?

1.3 Begrepsavklaringer

I studiens problemstilling er begrepet å medvirke blitt bruk. Med det mener jeg begrepet brukermedvirkning. Begrepet rehabilitering blir i studien betegnet som tilbakeføring av innsatte til samfunnet. Jeg vil også nevne at jeg bruker tilbakeføring av innsatte til samfunnet i oppgaven.

Begreper som blir anvendt i studien og bør avklares er følgende:

Fengsel med høyt sikkerhetsnivå:(også betegnet som lukket fengsel) har mur og høyt gjerde rundt fengselsområdet. Alle dører er i hovedsak låst. Når innsatte ikke er på skole, arbeid eller deltar i fritidsaktiviteter, er de innelåst på cellene (Kriminalomsorgen, udatert).

Fengsel med lavere sikkerhetsnivå: (også betegnet som åpent fengsel) har færre sikkerhetstiltak enn fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Fengselsbygningen er låst om natten, men innsatte låses ikke inn i cellene (Kriminalomsorgen, udatert).

Kontaktbetjent: En hovedmålsetting for kriminalomsorgen er å legge forholdene til rette for at innsatte skal bli i stand til å gjøre en egen innsats for å motvirke ny kriminalitet.

Kontaktbetjenten, som er en fengselsbetjent, skal bistå innsatte i dette arbeidet og arbeide aktivt sammen med den innsatte i en motivasjons- og endringsprosess. Kontaktbetjentens oppgaver er mange, en av dem er å medvirke i framtidsplanleggingsprosessen til innsatte. (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, 2002).

Progresjon i soningen: (også betegnet som å komme seg videre i soningen). Mulighetene til å få permisjoner, frigang, søke seg til fengsel med lavt sikkerhetsnivå, overgangsbolig og søke om fremstilling til f. eks. møte med familien med følge av ansatte. (St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007).

Straffegjennomføringsloven: Regulerer hvordan straffene skal gjennomføres og mange av domfeltes rettigheter og plikter (St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007).

1.4 Avgrensninger

Studien har bare inkludert innsatte som soner en dom og ikke innsatte som ikke har fått en dom og sitter i varetekt. I denne studien er det bare menn som er inkludert, alle er over 18 år. Dommen må være på minimum tre år, innsatte må ha sonet minimum tre måneder av dommen og de skal tilbakeføres til samfunnet i Norge. Innsatte med utvisningsvedtak er av den grunn ekskludert fra denne studien. I studien er det rekruttert informanter fra ett fengsel med høyt sikkerhetsnivå.

1.5 Oppgavens struktur

Etter introduksjonen følger det i kapittel to en redegjørelse for studiens teoretiske rammeverk. Her presenteres den teoretiske bakgrunnskunnskap og begreper som vil bli brukt når resultatet blir tolket. I kapittel tre blir metoden beskrevet og diskutert. I kapittel fire blir resultatene presentert. I kapittel fem vil resultatene bli diskutert sammen med funn fra tidligere forskning og teoretisk rammeverk. I kapittel seks blir studien avsluttet med en konklusjon.

1.6 Litteratursøk

Det er foretatt systematiske søk etter relevante artikler eller forskningsresultater. Jeg har brukt Pico søkermetode. Tabellen nedenfor viser emneordene som er brukt. Søk ble foretatt i følgende databaser: CHRISin, Campbell collaboration, ERIC, Norart, psycINFO, Sage, SocINDEX og SveMed+. Søkene er begrenset til engelsk eller skandinavisk språk de siste 20 år. I tillegg ble Google Scholar og CORA (Kriminalomsorgens utdanningscenters åpne arkiv for faglig og vitenskapelig arbeid) anvendt i det systematiske søket etter litteratur. Jeg har brukt søkeord på norsk i tillegg til engelsk.

Prisoner Prison Inmate	OR	Participation User involvement Involvement Empowerment	OR	Reintegrate Rehabilitation
------------------------------	----	--	----	-------------------------------

AND

Antall treff som kom opp etter at søkeordene ble kombinert med de andre søkeordene i kolonnene, varierte fra null til noen få studier. Disse ble gjennomgått og lest for å vurdere artiklenes relevans for problemstillingen, men ingen kunne brukes. Søkeordene i venstre

kolonne ble kombinert med de i midterste kolonne for å se om det dukket opp flere treff. Dette ga flere treff. Overskrifter ble gjennomgått og abstrakter ble lest. To studier ble vurdert som relevante. Søk i google scholar i kombinasjon med søkeordene fra de tre kolonene ga flere treff, og noe av studiene ble vurdert som relevante og inkludert.

Det kan for meg se ut som det er gjort lite på brukermedvirkning i fengsel. Internasjonalt er det gjort en del i forhold til innsatte og rehabilitering, men mye av det som er gjort inkluderer ikke hvordan innsatte skal kunne medvirke til egen rehabilitering. Jeg har funnet to masteroppgaver og en evaluering av et prosjekt innenfor empowerment.

1.7 Forskningslitteratur

Dette er en kvalitativ studie på hvordan mannlige innsatte i lukket fengsel opplever medvirkning/innflytelse i beslutninger som gjelder deres fengselshverdag, og om denne opplevelsen har betydning for deres psykiske helse (Betanzo, 2014). Funn fra studien viser at innsattes opplevelse av hvordan de blir møtt av ansatte, er sentral for opplevelsen av medvirkning. Studien viser at innsattes manglende medvirkning har negativ innvirkning på deres psykiske helse. De innsatte beskriver mange vonde følelser og manglende arenaer for å kunne håndtere disse følelsene. Det har ført til fremmedgjøring fra eget følelsesliv. De opplever videre manglende kontroll over eget liv, og begrensede muligheter til å kunne bygge opp selvtillit. Funn viste at ett tiltak, kontaktutvalget som fengselet har iverksatt, gir muligheter for reell medvirkning. I kontaktutvalget er det valgt en tillitsvalgt. Vedkommende er innsattes representant i møte med ledelsen i fengselet. En av informantene i studien var en slik tillitsvalgt. Han opplevde at han ble hørt og tatt på alvor i møte med ledelsen i fengselet. Dette på tross av det var flere forslag som de ikke fikk gjennomslag for. Det kan, ifølge studien, tyde på at det er mulig å få til arenaer for innsattes mulighet til medvirkning i en lukket anstalt.

Molvær (2012) har gjennomført en kvalitativ studie om brukermedvirkning og rehabiliteringstilbud for sedelighetsdømte. Studien undersøkte i hvilken grad og på hvilken måte mannlige domfelte deltok i planlegging av sin egen framtid. Funn viser at alle, utenom en av informantene, ikke erkjente lovbruddet de var dømt for, og så derfor ikke nødvendigheten av å gå i rehabiliteringsprogram for sedelighetsdømte. Informantene sa at de

under fengselsoppholdet fikk «livet satt på vent», de fikk mangelfull informasjon om tilbud i fengselet og de hadde ulike erfaringer fra samarbeidet med kontaktbetjenten. Studien viste at medvirkning begrenses ut i fra bestemmelsene i straffegjennomføringsloven.

Heule (2005) har evaluert tre delprosjekt i tre fengsler i Sverige. To av fengslene hadde høyt sikkerhetsnivå og ett hadde lavere sikkerhetsnivå. Hovedmålet var å sikre en bedre løslatelse av innsatte etter endt soning. Prosjektet skulle bygge på metoden empowerment. Målet var å oppmuntre de innsatte i prosjektet til å være delaktige og se seg selv som bidragsyttere i forhold til å finne løsninger på egne utfordringer. Man ville sikre at innsatte skulle få muligheten til å medvirke og delta i tilbakeføringen til samfunnet etter endt soning. Studien bygde på intervjuer med kvinnelige og mannlige innsatte som deltok i prosjektet, ansatte i kriminalomsorgen og personer i hjelpeapparatet som var involvert i prosjektet. Funn fra to av fengslene viste at delaktighet fra innsatte i forhold til kontroll fra fengslene sin side var vanskelig å forene. Det ble heller ikke lagt til rette for et miljø som oppmuntret innsatte til å ta ansvar for og delta i forberedelsen til egen løslatelse. Evalueringen konkluderte med at prosjektet la større vekt på å forandre innsatte enn å forandre og legge forholdene til rette for at innsatte i størst mulig grad skulle kunne være delaktige. Et av fengslene klarte å sikre medvirkning og deltakelse fra innsatte. Funn viste at de hadde en klar forståelse av innholdet i begrepet empowerment. De oppmuntret kvinnene til å ha innflytelse på sin egen løslatelse ved å opprettholde kontakt med omverden gjennom frigang og studiebesøk for å forsøke å bryte isolasjonen i den totale institusjonen.

Friestad & Skog Hansen (2005) har gjennomført en landsomfattende kvantitativ studie med et representativt utvalg av 260 innsatte, både menn og kvinner. Studien undersøkte hvordan mangel på velferd og bruk av narkotika påvirket innsattes psykiske helse, og om dette forholdet er påvirket av innsattes mestringsstro (forventing til egen mestring). Studien understreket betydningen av forhold rundt den innsatte som er viktige for den psykiske helsen. Funn viste at psykiatrisk behandling delvis førte til bedring i forhold til innsattes psykiske helse. Behandling må kombineres med bedring av de innsattes levekår og tro på egen mestring og opplevelse av kontroll i eget liv. Funn fra studien viste også at innsattes tro på egen mestring kan styrkes når innsatte selv opplever at de kan være endringsagenter i eget liv.

Alnæs (2005) har gjennomført en kvalitativ og kvantitativ studie om innsattes opplevelse av noen av tiltakene i fengselet som er ment å virke rehabiliterende. Informantene sonet dom i fengsel både med høyt sikkerhetsnivå og lavere sikkerhetsnivå. Funn viste at fengselshverdagen opplevdes trøstesløs for de innsatte, spesielt for de som sonet i lukket anstalt. Innsatte beskrev en hverdag som gikk på autopilot. Informantene beskrev at de satte hodet i «ventemodus» for å overleve og ikke ha for mange vanskelige følelser å plages med. De innsatte beskrev savn, sorg og skyldfølelse i forbindelse med innesperringen, men fengselet inviterte ikke til bearbeiding av dette. Studien viste at rehabilitering ikke ble fremmet gjennom oppholdet i fengsel.

Brødremoen (2010) har gjennomført en kvalitativ studie om den sosiale situasjonen til mannlige langtidsinnsatte i et lukket fengsel. Studien ble belyst ut fra fire forskningsspørsmål. Et av spørsmålene er hva som karakteriserer innsattes hverdag. Studiene viser flere funn, men ett funn er av betydning i forhold til min studie. Det viste at innsatte opplevde å miste kontroll over egen hverdag. De hadde liten mulighet til å påvirke avgjørelser, små ting i hverdagen som hva de skulle spise til middag og hvilke arbeid og utdanningstilbud de kunne velge i fengselet. Innsatte uttrykte også frustrasjon over sin egen hverdag, og begrunnet dette med lite fleksibilitet og strenge rutiner i fengselet.

Lien & Olsen (2008) har gjennomført en kvalitativ studie om innsattes vurderinger av og erfaringer med deltakelse i ulike former arbeidstilbud som tilbys domfelte. Målet var å utvikle kunnskap om hvilke faktorer som påvirket muligheter, vurderinger og valg av arbeidstilbud, og muligheter til yrkeskvalifisering under soning. Studien viste flere funn, men funn knyttet til hvordan innsatte opplevde hverdagen i fengsel og opplevelsen av eierskap til endringer og forebyggingsprosesser som det legges opp til i fengsel, er interessant i forhold til min studie. Funn viste at innsatte opplevde hverdagen i fengsel bestående av mye venting, særlig når mulighetene til kurs, skole, yrkeskvalifisering eller ulike typer programvirksomheter sviktet. Et gjennomgående trekk var at innsatte opplevde dette som demotiverende og nedbrytende. De hadde liten vilje til å endre seg eller gjøre noe konstruktivt ut av soningen.

Ringereide (2014) har gjennomført en kvalitativ studie om hvordan rehabiliteringsprosessen, som skal begynne under soning, opplevdes som en lærende prosess og et inkluderende samfunnstiltak, eller som en ekskluderende, straffende og avskrekkende prosess. Studien viste funn knyttet til aspekter ved og ledd i rehabiliteringsprosessen. Et av funnene, uavhengig av om informantene opplevde soningsprosessen som en lærende eller straffende og avskrekkende

prosess, viser at samtlige informanter opplevde soningen i lukket anstalt som meningsløs. De beskrev at ingen brydde seg om dem. De fikk dårlig oppfølging og dårlig hjelp ved overgangen til samfunnet.

2.0 TEORETISK REFERANSERAMME

Den teoretiske referanserammen er brillene man har på når materialet leses og vårt mønster identifiseres. Referanserammen omfatter modeller, teorier, begrepsapparat, definisjoner og forskningstradisjoner som brukes, for å forstå meningen og strukturere min forståelse av materiale og funn (Malterud, 2011). Den teoretiske referanserammen i studien vil omfatte en redegjørelse av begrepene brukervedvirkning og empowerment. Rehabilitering i fengsel blir beskrevet. Til slutt vil Antonovskys teori om salutogense bli presentert.

2.1 Brukervedvirkning og empowerment

Brukervedvirkning er, ifølge Humerfelt (2005), et diffust begrep med mange og uklare definisjoner. Bruken av disse begrepene i praksis innenfor de ulike kontekstene blir utfordrende. Begrepet blir også brukt på ulike nivåer. I denne studien vil begrepet bli brukt på individnivå. Det vil si hvordan enkeltbrukerne kan trekkes med i beslutninger som angår deres egen situasjon (Rønning, 2007).

I NOU (2004: 18, 2004) beskrives medbestemmelse og brukervedvirkning som at brukerne får innsyn i og innvirkning på tjenestetilbudet gjennom samarbeid med den som yter hjelpen. Samtidig skal dette bidra til å redusere brukers opplevelse av avmakt og avhengighetsforhold, samt mobilisere ressurser slik at vedkommende tar kontroll over eget liv. Brukervedvirkning er ikke en gitt størrelse, men blir ofte forstått som et kontinuum som går fra en bruker er informert via grader av innflytelse på avgjørelser, til, på høyeste nivå, at bruker selv tar styringen over eget tjenestetilbud (Humerfelt, 2005). Det finnes ulike argumenter for brukervedvirkning. Det terapeutiske begrepet blir ofte brukt for effektiv rehabilitering. Utgangspunktet er en tro på at brukernes medvirkning vil øke prognosen for mer vellykket terapi. Argumentet er basert på ideen om at man blir frisk av å være aktiv (Humerfelt, 2005). Brukeren skal være aktiv deltaker fremfor passiv mottaker. Dette innebærer å ha medansvar og medbestemmelse i relasjonen med hjelperne (Ørstavik, 2002).

I følge Askheim (2007) springer begrepet empowerment ut av begrepet power og kan bety både styrke, kraft og makt. Samme forfatter uttrykker at individer eller grupper som befinner seg i en avmaktssituasjon skal ha mulighet til å opparbeide seg kraft og styrke til å komme seg

ut av avmaktssituasjonen. Det handler om å sette i gang prosesser og aktiviteter som kan styrke individenes selvkontroll. Målene kan være å få økt selvtillit, bedre selvbylde, økt kunnskap og bedre ferdigheter. I følge Holum (2013) blir begrepet empowerment forstått som et mer overordnet begrep og favner prosesser som styrker muligheten for å ha innflytelse og kontroll over eget liv generelt, og ikke bare innflytelse på utforming av tjenester og tiltak.

I følge Stang (1998) er makt et sentralt element innenfor begrepet empowerment. I denne sammenhengen betyr det å få gjennomslag for egne eller andres interesser. Når makten svekkes, kan følelsen av å ikke få lov til å bestemme selv føre til nedsatt selvbylde, lavt energinivå, frustrasjon, opplevelse av krenkelse og svekket håp. I henhold til Holum (2013) er makt som fenomen omfattende og inneholder individuelle, strukturelle og kulturelle aspekter. Hun mener at begrepet kan forstås på mange måter. Det kan bety noe som bør reduseres til et minimum. Samtidig påpeker hun at makt er en del av grunnleggende samfunnsstrukturer og sosiale relasjoner. Holum (2013) sier at den franske filosofen og idehistorikeren Michel Foucaults forståelse av avvik og normalitet har hatt innflytelse på forståelsen av makt. Han flyttet blikket fra individuell maktutøvelse til den maktutøvelsen som samfunnsinstitusjonene utøver på borgerne. I henhold til Engelstad (1999) blir makt forståelig når den sees i sammenheng med andre grunnleggende sosiale forhold som menneskelig samhandling og aktørenes selvforståelse.

Brukermedvirkning er ikke omtalt i straffegjennomføringsloven (Straffegjennomføringsloven, 2002). Det er heller ikke omtalt i yrkesetiske retningslinjer for kriminalomsorgen (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, 2005). I St. meld. nr. 37 (2007-2008), 2007) framgår det imidlertid at kriminalomsorgen tilrettelegger i for liten grad til at domfelte skal kunne få medvirke i beslutninger om tiltak som gjelder deres egen hverdag. Departementet vil øke deres innflytelse over egen tilbakeføring. Det framgår videre at domfelte forutsettes å delta aktivt i planlegging av sin straffegjennomføring og re-integrering i samfunnet.

2.2 Rehabilitering i fengsel

I St.meld. nr. 21 om ansvar og meistring (1998 – 1999), 1998, s.10) forstås rehabilitering som «tidsavgrensa, planlagde prosessar med klare verkemiddel, der fleire aktørar samarbeider om å gi nødvendig assistanse til brukaren sin eigen innsats for å oppnå best mogleg funksjons –

og meistringsevne, sjølvstende og delaktig sosial og i samfunnet». Meldingen legger vekt på funksjonsforbedring med fokus på den enkeltes ressurser og på en mer helhetlig faglig tilnærming (Hammelin, 2008; Askheim, 2010).

Rehabiliteringsbegrepet i kriminalomsorgen brukes i forhold til tilbakeføring av innsatte til samfunnet og er den andre siden av frihetsberøvelse og straff (St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007). Hammerlin (2008) sier at frihetsberøvelse er identisk med rigide krav og maktsrukturer. Han påpeker at fengselssystemet kritiseres for å produsere lidelse og diskvalifiserer den enkelte til livet etter soning. Han mener at begrensningene i frihetsberøvelsen berører innsatte sosialt, fysisk og psykisk. Han viser til det han kaller fangenes tapsliste, som er en oppsummering av den negative kritikken av fengselsoppholdet. I St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007) står det at soningen må ha et hensiktsmessig innhold. Den vektlegger tiltakene arbeidstrening, skole, kulturtilbud, fritidsaktiviteter og motivasjonsarbeid som viktige virkemidler i rehabiliteringen av innsatte. Det påpekes at tiltakene har som mål å gi innsatte muligheten til å leve et liv uten kriminalitet. Det presiseres at innatte ikke er en ensartet gruppe, men mennesker med ulike behov, motivasjon og ressurser. Kriminalomsorgen skal gi et tilbud til alle innsatte. I meldingen sies det at det er krevende å legge til rette under frihetsberøvelse, men at innsatte må gradvis vende seg til å ha frihet under ansvar. For at innsatte skal kunne ta ansvar, er det svært viktig at de får muligheten til å vise at de er tilliten verdig. Meldingen sier videre at progresjon i straffegjennomføringen gjennom bruk av fengsler med lavere sikkerhetsnivå, hensiktsmessige regler for prøveløslatelse og permisjon, vil gi bedre rehabilitering. Hammerlin (2004) mener at innsatte ikke kan rehabiliteres i fengsel, men det er avhengig av om innsatte blir integrert i samfunnet. Hvis begrepet skal tas i bruk, må det brukes på en annen måte. Han bruker begrepet habilitering, i betydning kvalifisering eller dyktiggjøring innenfor visse virksomheter, aktiviteter og gjøremål (Hammerlin, 2008).

2.3 Salutogenese og «Sense of coherence»

Fra et helsefremmende perspektiv finner jeg salutogenesebegrepet som nyttig når det snakkes om brukermedvirkning og empowerment. I Antonovskys salutogene perspektiv forstås helse som en ressurs som kan fremmes (Lindstrøm & Eriksson, 2006). Paradigmeskiftet fra patogenes til salutogenese ble satt på kartet av Antonovsky i forbindelse med hans arbeid med

å studere overlevende etter konsentrasjonsleire. Han så hvordan noen erfarte at traumer ikke svekket helsen deres på sikt (Antonovsky, 1996; Eriksson & Lindstrøm, 2005). I denne sammenheng studerte han blant annet det han kalte for «generalised resistance resources», som består av biologiske, materielle og psykososiale faktorer som gjør det lettere for folk å oppfatte sine liv som konsistente, strukturerte og forståelige (Lindstrøm & Eriksson, 2006). Den kanskje mest betydningsfulle salutogene faktoren er, i følge Antonovsky, evnen til å oppleve verden som rimelig forutsigbar og sammenhengende. Det vil si å ha en *sense of coherence*, Soc (Antonovsky, 1996; Lindstrøm & Eriksson, 2006). Å oppnå god mestring avhenger, i følge Antonovsky, av Soc samlet sett. Soc består av tre komponenter. Disse er begripelighet (er stimuli fra omverdenen forutsigbar, eller at den kan plasseres i en sammenheng, og at det er mulig å forstå hva som foregår, altså om dekan oppfattes som velordnet, sammenhengende og strukturert), håndterbarhet (hvilke ressurser man opplever å ha til rådighet, både egne og andres. Føle at man ikke er et «offer» for omstendighetene) og meningsfullhet (i hvilken grad kan man synes kravene man stilles ovenfor er verdt å bruke tid og krefter på. Motivasjonen som ligger i meningsfullhetskompenten er sentral) (Antonovsky & Sjøbu, 2012). I følge Antonovsky (1996) betyr er høy skåre av Soc å erfare: Orden, konsistens, struktur, klarhet, mestringsressurser og deltakelse. En lav skår av Soc betyr å erfare: Kaos, tilfeldigheter, mangel på mestringsressurser, manglende støtte og være på utsiden av det som skjer.

Antonovsky mener at mennesker hele livet utsettes for ulike former for stimuli. Hvis man ikke vet hvordan man skal håndtere disse stimuliene, kan det føre til stress og resultere i at man beveger seg nedover på helse-kontinuumet. En stressfaktor kan, i følge Antonovsky, defineres som en «livsopplevelse preget av manglende sammenheng, under- og overbelastning og utestengning fra deltakelse i beslutningstaking» (Antonovsky & Sjøbu, 2012, s. 50).

3.0 Metode

3.1 Vitenskapelig forankring

I denne studien er det innsattes subjektive opplevelser og deres måte å oppfatte verden på, som er undersøkelsesobjektet (Kaiser, 2000). Den tyske filosofen Edmund Husserl var en av grunnleggerne av fenomenologien. Fenomenologen søker å forstå menneskers subjektive perspektiver, våre måter å forstå virkeligheten på (Kaiser, 2000). Innenfor fenomenologisk filosofi er objektivitet et uttrykk for troskap mot de undersøkte fenomenene (Kvale & Brinkmann, 2009). Samtidig påvirker vi vårt materiale, dette sett i fra en hermeneutisk erkjennelsestradisjon som handler om å tolke menneskelig mening (Malterud, 2011). Denne studien støtter seg til dette synet. Jeg vil arbeide for å redusere min påvirkning av materialet, for å kunne sammenfatte kunnskap som er lojal mot informantenes erfaringer og uttrykk.

3.2 Metodisk tilnærming

Metoden man benytter er avgjørende for om forskningen som blir utført klarer å besvare problemstillingen (Thagaard, 2013).

Det finnes flere ulike kvalitative metoder. Denne studien søkte å forstå verden sett fra innsattes side og avdekke deres opplevelser av verden, noe det kvalitative forskningsintervjuet egner seg godt til (Kvale & Brinkmann, 2009). Det ble gjennomført individuelle intervjuer med informantene ansikt til ansikt. Dette gir forskeren adgang til non verbal kommunikasjon, noe som kan bidra til å kvalitetssikre studien og øke datas gyldighet (Kvale & Brinkmann, 2009).

3.3 Utvalg og rekruttering

I følge Malterud (2011) vil utvalget avgjøre hvilken side av saken vi kan si noe om, og hva dette er gyldig for. Et variert og rikt materiale om det du ønsker å si noe om etter at undersøkelsen er gjennomført, er avhengig av hvordan utvalget er satt sammen (Malterud,

2011). Målsettingen med studien var at materialet skulle ha potensiale til å belyse ulike sider av problemstillingen som ble reist og et strategisk utvalg ble gjort i denne studien (Malterud, 2011). Det vil si at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2013). Utvalget i denne studien er menn som soner dom i fengsel med høyt sikkerhetsnivå.

Nyanser og bredde i datamaterialet var ønskelig, dette for å kunne få mulighet til å beskrive flere nyanser av et og samme fenomen (Malterud, 2011). Det ble derfor åpnet opp for et bredt spenn i aldersgruppen, lengde på dom og hvor lenge de hadde sonet dom. Utvalget bestod av seks menn. To var mellom 20 og 35 år, to var mellom 35 og 45 år og to var mellom 45 og 55 år. Alle informantene utenom en, var sysselsatt i fengselet. To var førstegangssonere, mens fire hadde tidligere sonet dom i fengsel. En innsatt hadde mange dommer bak seg. Informantene hadde ulik lengde på dom. Tre hadde dommer mellom tre og ti år og tre hadde dommer mellom 10 og 20 år. Hvor lenge informantene hadde sonet, var ulikt. To hadde sonet under ett år. To hadde sonet mellom ett og tre år og to hadde sonet mellom tre og sju år.

Når det gjaldt utvalgets størrelse, er det vanskelig på forhånd å bestemme nøyaktige antall informanter. Det vil i mange tilfeller ikke avgjøres før undersøkelsen nærmer seg slutten (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2010). I prosessen med rekruttering av deltakerne kan størrelsen på utvalget vurderes i forhold til metningspunktet og oppgavens omfang (Thagaard, 2013). Jeg ønsket å la dette være det veiledende prinsippet og anslo at fem til seks informanter skulle intervjues. Jeg gjennomførte ett prøveintervju på forhånd og seks intervju med innsatte. Det bør foretas noen beslutninger før forskeren setter i gang med rekrutteringen (Johannessen et al., 2010). Før jeg startet med rekrutteringen av informanter til undersøkelsen, ble det overveid hvordan selve rekrutteringen skulle foregå. Siden informantene jeg skulle rekruttere var mannlige innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, var det ikke mulig ta direkte kontakt med informantene. Det ble derfor besluttet å rekruttere informanter via en ansatt i det aktuelle fengselet. Jeg vurderte at det burde være en person som har og er mye i kontakt med innsatte i forbindelse med rehabilitering/tilbakeføring av innsatte til samfunnet. Det var derfor ønskelig å rekruttere informanter via sosialkonsulenten i fengselet. Jeg kontaktet lederen for avdelingen sosialkonsulentene er ansatt i, og vedkommende tok ansvar for å finne en sosialkonsulent som kunne være min kontaktperson i rekrutteringen av informanter. Sosialkonsulenten rekrutterte i utgangspunktet fem informanter, men en informant valgte å trekke seg og jeg satt igjen med fire informanter. Ut fra det veiledende prinsippet ønsket jeg å

intervjue fem til seks informanter. Sosialkonsulenten rekrutterte en informant, men det viste seg at denne personen ikke var i målgruppen. Det ble ytret et ønske om å rekruttere ytterligere to informanter, i tilfelle en av de valgt å trekke seg. Dette ble gjort og jeg reiste tilbake uken etter for å intervju de to informantene. Sosialkonsulenten rekrutterte de seks ut i fra såkalte inkluderings og eksklusjonskriterier som jeg hadde jeg valgt, samt ulik alder, lengde på dom, hvor lenge de hadde sonet og om de hadde sonet tidligere. Informasjon om prosjektet ble gitt av sosialkonsulenten. Jeg ferdigstilte et informasjonsskriv til informantene. I utgangspunktet ønsket jeg at sosialkonsulenten skulle gjennomgå samtykkeskjemaet med de som ønsket å delta i undersøkelsen, men sosialkonsulenten ønsket at jeg skulle gjøre dette selv. Jeg gjennomgikk samtykkeskjemaet og informantene skrev under på skjemaet samme dag som intervjuene ble gjennomført, men før intervjuene startet.

3.4 Intervjustruktur

Kvalitative intervjuer kan være mer eller mindre strukturerte (Johannessen et. al., 2010). For denne studien ble det valgt et semistrukturert intervju med en overordnet intervjuguide. Spørsmål, temaer og rekkefølge kan varieres (Johannessen et. al., 2010). Jeg anså et ustrukturert intervju som ikke har spørsmål og rekkefølgen på spørsmålene klart på forhånd, som risikofylt med tanke på å få svar på studiens problemstilling (Johannessen et. al., 2010). I den andre enden befinner det strukturerte intervjuet seg. Det har et fast oppsett der spørsmål og rekkefølgen er fastlagt forut for intervjuet. Dette ble vurdert som lite fleksibelt uten mulighet for å tilpasse intervjuet til den enkelte informant (Johannessen et. al., 2010). Det semistrukturerte intervjuet vil åpne opp for en balanse mellom standardisering og fleksibilitet, i følge Johannessen et. al., (2010). Denne anbefalingen valgte jeg å støtte meg til.

Intervjuguiden jeg utarbeidet inneholdt tre sentrale deltemaer som jeg ønsket kunnskap om. Jeg utarbeidet dessuten noen spørsmål under temaene for å få mer utdypende informasjon fra informantene (Johannessen et. al., 2010).

I utarbeidelsen av forslag til spørsmål under temaene valgte jeg å følge Kvale & Brinkmann (2009) sine anbefalinger. De anbefaler intervju spørsmål som bidrar tematisk til produksjon av kunnskap og dynamisk til å fremme en god intervjuinteraksjon. Tematisk er spørsmålene relatert til de teoretiske oppfatninger av forskningstemaet. De dynamiske spørsmålene

derimot, skal være fri fra akademisk språk og stimulere informantene til å snakke om sine følelser og opplevelser. Formålet var å få frem spontane beskrivelser fra intervjupersonene når jeg utarbeidet intervju spørsmålene. Spørsmål som begynte med *hva* og *hvordan* ble brukt og jeg unngikk å stille *hvorfor*-spørsmål fordi de åpner opp for vurdering. Den oppgaven tilskrives forskeren, ikke informanten.

3.5 Gjennomføring av intervjuene

I følge Johannessen et. al., (2010) er et intervju en relasjon mellom to deltakere.

Informasjonen som kommer ut av intervjuet er avhengig av relasjonen mellom disse to. Kvale & Brinkmann (2009) sier at intervjuet og den som blir intervjuet påvirker hverandre. Det er flere forhold som kan påvirke intervjuet. Rammen rundt intervjuet er et av disse forholdene (Johannessen et al., 2010). Intervjuene av de seks informantene ble gjennomført i fengselet. Sosialkonsulenten hadde i god tid før intervjuene ble gjennomført avtalt tid og sted med informantene og meg. Intervjuene ble gjennomført på et samtalerom i avdelingen sosialkonsulenten arbeidet i, for å ivareta meg og av praktiske hensyn. Informantene ble tilbudt forfriskninger før intervjuene.

I et forsøk på å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære forsøkte jeg å vise engasjement og støtte under intervjuet på en slik måte at informantene skulle føle seg trygge og ønske å dele sine erfaringer med meg, slik Thagaard anbefaler (2013).

Kvale & Brinkmann (2009) anbefaler at intervjuet blir innledet med en briefing. Jeg valgte å følge denne anbefalingen. Jeg presenterte meg og klargjorde min rolle, hensikten med prosjektet og informantenes rett til å trekke seg fra prosjektet både før, under og etter intervjuet. Jeg redegjorde for hvor lenge intervjuet ville vare og de fikk informasjon om de tema intervjuguiden inneholdt. Jeg redegjorde for dokumentprosedyrene som beskrevet i informasjonsskrivet de hadde fått på forhånd, om personvern og samtykkeskjema. Informantene fikk også anledning til å stille spørsmål underveis.

Etter anbefalinger fra Johannessen et. al., (2010) stilte jeg innledningsvis enkle faktaspørsmål, som alder, lengde på dom, hvor lenge de hadde sonet, sonet tidligere og sysselsetting under

soning. Dette for å forsøke å etablere en relasjon og et tillitsforhold til informantene. Deretter gikk jeg over til temaene og de spørsmålene som jeg hadde utarbeidet under temaene.

Johannessen et. al., (2010) anbefaler ulike måter å stille spørsmål i kvalitative intervjuer, noe jeg valgte å støtte meg til. Under intervjuene benyttet jeg ulike teknikker og måter å stille spørsmål på. Jeg brukte oppfølgingsspørsmål for å oppmuntre til refleksjon, og operasjonelle spørsmål for å følge opp svarene fra informantene. I enkelte tilfeller var det nødvendig å bruke strukturerte spørsmål for å indikere når et emne var ferdig behandlet og et nytt emne skulle tas opp. Jeg var oppmerksom på å observere kroppsspråk knyttet til sinne, tristhet og nervøsitet under intervjuene. Når jeg observerte dette, forsøkte jeg å vise forståelse ved å bekrefte at jeg forstod at teamet var vanskelig.

Når intervjuene nærmet seg slutten, forberedte jeg informantene på dette. Avslutningsvis ble det stilt spørsmål om det var andre ting jeg ikke hadde spurt om som de ønsket å si noe om for å avslutte mer nøytralt følelsesmessig. (Johannessen et. al., 2010). Kvale & Brinkmann (2009) anbefaler at forsker etter intervjuet følger opp med en debriefing. Jeg spurte informantene om hvordan de opplevde å bli intervjuet for å få kjennskap til om de selv trodde det ville oppstå følelsesmessige reaksjoner i etterkant av intervjuet. Alle informantene sa på ulike måter at de ikke opplevde intervjusituasjonen som ubehagelig.

3.6 Dokumentering

Jeg brukte lydopptak og notatbok for å dokumentere intervjuene. Informantene hadde på forhånd fått informasjon om dette gjennom informasjonsskrivet, men jeg avklarte også dette med informantene i forkant av intervjuene. Gester, ansiktsuttrykk, bevegelser og annet som ikke lydopptakeren fanger opp, ble notert. Jeg forsøkte å gjøre dette på en skånsom og diskret måte slik at flyten i samtalen ikke ble avbrutt (Kvale & Brinkmann, 2009).

3.7 Transkribering

Malterud (2011) understreker at det er viktig som forsker å være bevisst på at transkriberingen ikke kan gjenspeile virkeligheten fullstendig. De virkelige rådata er den faktiske hendelsen

mellom partene i situasjonen. Formålet med skriftliggjøringen er å fange opp samtalen i en form som representerer det informantene har til hensikt å fortelle.

Kvale & Brinkmann (2009) sier at det ikke finnes en sann, objektiv oversettelse fra muntlig til skriftlig form. De påpeker at de forskjellige transkripsjonene er konstruksjoner av forskjellige verdener. Malterud (2011) anbefaler forskeren å velge transkripsjonsprosedyrer som er egnet til å få fram det man vil studere og som best ivaretar meningsinnholdet på en pålitelig og gyldig måte. Transkripsjon innebærer også etiske problemstillinger (Kvale & Brinkmann 2009). I intervjuene med informantene framkom det informasjon som kunne identifisere den enkelte. For å beskytte konfidensialiteten til informantene, anså jeg det som nødvendig på dette stadiet å skjule identiteten til personer og hendelser som nevnes i intervjuet. Med bakgrunn i studiens vitenskapelige forankring, fant jeg det hensiktsmessig å transkribere både verbal og nonverbal kommunikasjon som latter, nøling, taushet, stemmeleie og kroppslige utslag.

Jeg valgte selv å transkribere intervjuene. Det er flere grunner til dette. Egen tilstedeværelse under intervjuene ga meg mulighet til å huske momenter som er av betydning for meningen i teksten, samt muligheten til å oppklare uklarheter som framkom. Dette styrker validiteten i analysearbeidet (Malterud, 2011). Det var omfattende å transkribere intervjuene selv, men transkriberingen ga meg mulighet til å gjenoppleve samtalene og huske momenter som er av betydning i forhold til det videre analysearbeidet. Det kan være vanskelig å høre det som blir sagt ved bruk av lydopptak (Malterud, 2011). Noe jeg også erfarte. For å være sikker på at jeg hørte og forstod hva informantene snakket om, ble intervjuene lyttet til flere ganger under transkriberingen. Transkribering av intervjuene utgjorde til sammen 78 sider.

3.8. Datareduksjon, analyse og fortolkning

Før jeg kunne begynne å arbeide med analyse, måtte mengden data reduseres (Johannessen et al., 2000). Det finnes ingen fasit på hvordan dette skal gjøres (Johannessen et al., 2000). I følge Johannessen et. al., (2010) er det vanlig å analysere meningsinnholdet i en fenomenologisk studie. Forskeren leser datamaterialet fortolkende for å forstå den dypere mening med folks tanker. I følge Malterud (2011) vil enhver beskrivelse være farget av

tolkninger og enhver tolkning bygger på beskrivelser. Malterud (2011) sier at vi må være klar over at vi påvirker vårt materiale, men at vi samtidig må arbeide for å redusere denne innflytelsen. I min studie var det viktig å representere informantenes stemme så lojalt som mulig, samtidig var jeg klar over at jeg påvirket analysematerialet forårsaket av min forforståelse. Fase tre og fire i analysen er preget av tolkning av menneskelig mening og har hatt påvirkning på resultatene i studien.

I følge Malterud (2011) vil mange veivalg være med på å bestemme hva slags mønstre forskeren kommer fram til i analysen. I den tverrgående analysen sammenfattes informasjon fra mange forskjellige informanter, og systematisk tekstkondensering er et redskap for tverrgående analyse i følge Malterud (2011). Analysemetoden er inspirert av den fenomenologisk forankrede psykologen Amadeo Giorgi, men er modifisert av forsker og lege Kirsti Malterud (Malterud, 2011). Systematisk tekstkondensering egner seg for utvikling av beskrivelser og delvis utvikling av begreper. Malterud (2011) sier at for en nybegynner kan det være en fordel å følge en foreliggende analyse. Jeg var en uerfaren forsker, som trengte en velbeskrivende analyseprosedyre, og valgte derfor systematisk tekstkondensering som analysemetode i min studie.

Malterud (2011) viser til Giorgis beskrivelse av en prosedyre der analysen gjennomføres i fire trinn. De fire trinnene utgjør også hovedstrukturen i analysemetoden systematisk tekstkondensering. De fire trinnene er:

1. Helhetsinntrykk – fra villniss til temaer
2. Meningsbærende enheter- fra temaer til koder
3. Kondensering – fra kode til mening
4. Sammenfatning – fra kondensering til beskrivelser og begreper

I første fase skal man bli kjent med materialet og lese gjennom hele materialet. Målet er å få et helhetsbilde. Vi skal vurdere foreløpige temaer som vi tenker kan belyse vår problemstilling. I denne fasen skal man i følge Malterud (2011) arbeide aktivt for å sette vår forforståelse og teoretiske referanseramme midlertidig i parentes. Dette i samsvar med det fenomenologiske perspektivet. Jeg leste gjennom det transkriberte materialet for å bli kjent med materialet og danne meg et helhetsbilde. Jeg brukte tid på å finne temaer, og måtte lese gjennom hele materialet to ganger før jeg kunne skimte foreløpige temaer. I følge Malterud

(2011) bør temaene være et overkommelig antall (fire til åtte), og hun anbefaler forskeren å bruke tid på å finne foreløpige temaer. De foreløpige åtte temaene jeg identifiserte og som kunne tenkes belyse min problemstilling var meningsfull aktivitet, progresjon i soningen, egen styrke, betydning av støttepersoner, straff og rehabilitering, påkjenning, finne ut av ting selv og hierarkisk system.

I andre fase skal man skille relevant tekst fra irrelevant, og vi skal begynne å sortere den delen av teksten som kan tenkes å belyse vår problemstilling (Malterud, 2011). Den transkriberte teksten ble lest linje for linje for å finne meningsbærende enheter. I prosedyren Malterud beskriver, anses ikke hele teksten som meningsbærende enheter (Malterud, 2011). Tekst som jeg ikke anså som meningsbærende valgte jeg å ikke ta med. Alle utsagn som var relevante for problemstillingen ble markert med tusj av ulik farge, og datamaterialet ble systematisk gjennomgått for å identifisere meningsbærende enheter som kunne tenkes belyse problemstillingen (Malterud, 2011). Tekst som på en eller annen måte hadde med seg kunnskap fra temaene fra første fase ble valgt ut. (Malterud, 2011). Samtidig med at de meningsbærende enhetene i teksten ble markert med tusj, skulle de systematiseres. Dette kalles koding (Malterud, 2011). Kodearbeidet skal identifisere og klassifisere alle meningsbærende enheter i teksten som har sammenheng med de foreløpige temaene i fase 1. Med temaene som veivisere ble tekstbitene etter sitt innhold merket med en kode. Alle tekstbitene som hadde noe til felles ble samlet under samme kode (Malterud, 2011). I denne fasen skal vi begynne å overveie hvorvidt kodene representerer fenomener av samme klasse (Malterud, 2011). Målet var å få fram beskrivelser av innsattes mulighet til medvirkning i egen rehabilitering, organisert i kodegrupper som på en eller annen måte hadde noe til felles. Malterud (2011) fremhever at forskeren må ha en fleksibel holdning i dette arbeidet og det bør være rom for å justere både temaer og koder. I denne fasen ble noen av temaene slått sammen, delt eller skilt ut som irrelevante. Jeg valgte å følge Malteruds råd om å organisere materialet ved hjelp av en matrise, da dette kunne gi meg en god oversikt.

I tredje fase skal kunnskapen hver kode presenterer abstraheres. Tekstdelene i de meningsbærende enhetene skal trekkes ut og sorteres i subgrupper. Subgruppene blir deretter analyseenheter. Hvilke subgrupper man velger, er preget av det perspektivet man leser vårt material ut fra. Det må være rom for flere tilnærminger og tolkninger (Malterud, 2011). Jeg valgte å lese tekstbiter under hver kodegruppe og noterte stikkord underveis for relevante subgrupper. Deretter drøftet jeg med meg selv hvilke av stikkordene som ga mest relevante

subgrupper for videre arbeid med prosjektets problemstilling. I denne fasen lager vi et kondensat, det vil si et kunstig sitat, som bærer med seg innholdet fra de enkelte meningsbærende enhetene. Kondensatet skal brukes som utgangspunkt for presentasjon av resultat i fjerde og siste fase. Kondensatet skal gjenfortelle og sammenfatte det som befinner seg i subgruppen, fortrinnsvis med bruk av informantenes egne ord og begreper fra de meningsbærende enhetene. Her brukes «jeg- form» for å minne om at den skal representere hver av informantene (Malterud, 2011). I tråd med Malterud (2011) valgte jeg å starte med en av de meningsfulle enhetene som jeg oppfattet som rik og uttrykksfull og skrive inn tekst fra de øvrige meningsbærende enhetene omkring denne teksten. Det samme ble gjort med de andre subgruppene under hver kodegruppe. Underveis i denne fasen dukket det opp tekst som jeg ikke klarte å inkludere i dette sitatet. Denne ble lagt til side og ble senere vurdert om den tilhørte en annen subgruppe eller ikke var meningsbærende og relevant for studiens problemstilling.

Her følger et eksempel på en kodegruppe: Kodegruppens begrensede muligheter for innsatte og betjenter til å påvirke beslutninger ble sortert i følgende subgruppe:

Kondensat: «Kontaktbetjenten har ikke så mye myndighet. Det er hvor mange stjerner eller striper du har så de har ikke så mye makt. Det er ikke de på gulvet som bestemmer. Det er de som aldri ser oss eller de som vi ikke ser som bestemmer hvordan ting skal være. Når kontaktbetjenten skriver i vedlegget at vi tror det går veldig fint, så kan ikke de som aldri har sett oss sitte der og si nei det går ikke. De må faktisk høre på de som har med oss hver. Jeg tror ikke juristene bryr seg om vedlegget som sendes av kontaktbetjenten. Kontaktbetjenten har lite mandat til å påvirke. Det er juristene som bestemmer.»

Kondensatet gjenforteller og sammenfatter det som befinner seg i subgruppen med informantenes ord og begreper fra meningsbærende enheter. Dette er ikke et sitat, men en tekst satt sammen fra de meningsbærende enhetene. Deretter velges ut det som Malterud (2011) betegner som «gull sitat», det som best mulig illustrerer det som er abstrahert. Eksempel på et slikt gullsitat for overnevnte kondensat:

«Kontaktbetjenten her inne er hjelpeløs. Får ikke gjort så mye. Her inne er vi et nummer. Juristene vet ikke hvor bra jeg og kontaktbetjenten har det sammen. Så vedleggene han skriver føler jeg blir kastet i søpla»

I fjerde fase beskriver Malterud (2011) en prosess hvor forskeren setter de enkelte bitene sammen igjen. Tekstbitene ble satt sammen og rekontekstualisert for å vurdere om resultatene fra de forrige trinnene ga en gyldig beskrivelse av den sammenhengen de opprinnelig var hentet fra. I følge Malterud (2011) er sammenfatning nøkkelord i denne fasen.

Sammenfatningen skal formidles på en måte som er lojal i forhold til informantenes stemme. I tråd med Malterud (2011) valgte jeg å gå tilbake til matrisen i andre fase hvor kunnskap fra hver enkelt kode og subgruppe ble sammenfattet ved å lage innholdsbeskrivelse for hver kodegruppe. Innholdsbeskrivelsen skulle fortelle leseren hva materialet sier om en bestemt side av studiens problemstilling. Omtalen av hver enkelt subgruppe fikk sitt eget avsnitt. Utvalgte sitater ble hentet ut fra de meningsbærende enhetene for å illustrere beskrivelsene. Beskrivelsen eller kategorien ble til slutt gitt et navn som representerte innholdsbeskrivelsen og sitatet.

3.9 Forskers forforståelse

I følge Malterud (2011) er forforståelsen den ryggsekken som vi tar med oss inn i forskningsprosessen før vi starter prosjektet. Innholdet i denne ryggsekken vil påvirke vår måte å samle inn og lese data på. Jeg er utdannet sosionom og jobber i dag i en bydel i Oslo, i en seksjon som har ansvar for det psykiske helsetilbudet til bydelens innbyggere. Jeg har tidligere jobbet som sosialkonsulent i et fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Min motivasjon og interesse for tema har sitt utspring fra denne jobben. Mitt inntrykk og erfaring er at det er lite kunnskap om temaet jeg har valgt og at det arbeides for lite med hvordan innsatte skal kunne medvirke i egen rehabilitering eller tilbakeføring til samfunnet. Min forforståelse når det gjelder tema er den kunnskap jeg har om feltet gjennom tidligere jobb i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. Samtidig var begrepet brukermedvirkning i rehabilitering av innsatte noe jeg ikke hadde reflektert over eller vært bevisst på da jeg jobbet i fengsel med høyt sikkerhetsnivå. En av fallgruvene jeg har vært bevisst på under innsamling og analyse av data er å forhindre at forforståelsen overdøver kunnskapen som det empiriske materialet skal levere (Malterud, 2011).

3.10 Juridiske og forskningsetiske overveielser

I følge Johannessen et. al., (2010) skal forskning underordne seg juridiske retningslinjer og etiske prinsipper. I dette prosjektet er både juridiske og forskningsetiske retningslinjer og etiske problemstillinger vurdert og overveid.

3.10.1 Lover og juridiske retningslinjer

Prosjektet ble meldt til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD), og det ble vurdert som ikke meldepliktig eller konsesjonspliktig etter personopplysningsloven (2006). Prosjektet hadde ikke som formål å samle inn sensitive opplysninger eller indirekte personopplysninger, som for eksempel nøyaktig alder og soningstid. Disse opplysningene ble innhentet i grovkategorisert form. I vurdering av meldeplikt fra NSD ble det bedt om at informantene i forkant av intervjuene skulle informeres om at de ikke skulle nevne stedet de var på eller andre identifiserende opplysninger. Dette vil jeg komme tilbake til under etiske problemstillinger og overveielser, under pkt. 3.10.3. I henhold til retningslinjene for søknad om forskning i kriminalomsorgen, ble søknad om tillatelse til å gjennomføre prosjektet sendt til Kriminalomsorgen region øst (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, udatert). Søknaden ble innvilget og sendt til det aktuelle fengselet jeg ønsket å intervju informantene i for uttalelse.

3.10.2 Forskningsetiske retningslinjer

«Etikk dreier seg om prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktig eller gale», skriver Johannessen et. al (2010, s. 89). I prosjektet har jeg lagt til grunn de generelle forskningsetiske retningslinjene fra de nasjonale forskningsetiske komiteer (2014), retningslinjene for søknad om forskning i kriminalomsorgen (Kriminalomsorgens sentrale forvaltning, utdatert) og Helsinkideklarasjonen (2008)

Jeg innhentet fritt og informert samtykke på bakgrunn av informasjonsskrivet jeg hadde utarbeidet. KSF(udatert) understreker i sine retningslinjer om samtykkebasert forskning at det er viktig at deltakerne får tilstrekkelig informasjon om undersøkelsen og at de har forstått denne før de undertegner på samtykkeerklæringen. Informantene fikk informasjonsskrivet før undersøkelsen, og det ble før intervjuet informert om prosjektet. Deltakerne ble gjort kjent med at deltakelsen var frivillig og at de når som helst kunne trekke seg fra undersøkelsen uten

at det medførte konsekvenser for dem. Jeg presiserte konfidensialitet og anonymitet for å forsikre informantene om at opplysningene som kom fra under intervjuet ikke kunne tilbakeføres til den enkelte informant. Alle opplysninger er behandlet uten navn, fødselsnummer, fengselet er anonymisert og andre direkte gjenkjennbare opplysninger er fjernet. Lydopptakene og datamaterialet ble oppbevart i låsbart skap på studieinstitusjonen ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Det transkriberte materialet er kodet fra 1-6 og lagret på privat pc med egen kode, som bare jeg har tilgang til. Underveis i prosjektet ble det sendt en endringsmelding til NSD på endring av data for anonymisering med forlengelse til 01.11.16. Tilbakemeldingen fra NSD var at de ikke behandlet denne endringsmeldingen ettersom det ikke behandles personopplysninger i prosjektet. Lydopptak og alt av datamateriale vil bli slettet etter prosjektets avslutning, senest innen 01.11.16.

3.10.3 Ethiske problemstillinger og overveielser

I følge Thagaard (2013) må forsker være klar over at formelle retningslinjer innenfor forskning ikke skal brukes som substitutt for etiske overveielser, og påpeker at det er forskeren som må ta stilling til etiske dilemmaer som oppstår.

I tilbakemeldingen fra NSD ble jeg i forkant av intervjuene bedt om å informere informantene om at de ikke måtte nevne noe som kunne identifisere dem. Fire av seks informanter fikk denne informasjonen. Grunnen til at to av informantene ikke ble informert, skyldes en forglemmelse. Dette er mitt fulle og hele ansvar, og jeg har tatt ansvar for dette i presentasjonen av funn. Thagaard (2013) problematiserer hvordan forskeren på den ene siden skal ta hensyn til datas pålitelighet ved ikke å forandre på teksten, og på den andre siden skal sikre at personer ikke blir gjenkjent. Jeg valgte å støtte meg til Thagaard (2013) som beskriver en posisjon mellom disse ytterpunktene. Jeg valgte å redigere spesifikke identifiserbare uttrykk i teksten som likevel bevarte tekstens meningsinnhold og informantenes budskap.

I de forskningsetiske retningslinjene (Forskningsetiske komiteene, 2014) presiseres det at forsker må utvise årvåkenhet for å sikre reell frivillig informert samtykke hos deltakere som er i en ufri situasjon. Informantene som ble rekruttert til å være med i prosjektet befinner seg i en situasjon hvor deres frihet er begrenset. Det har derfor vært viktig å forsøke å sikre, så langt det har vært mulig, at informantene ikke har følt seg presset til å delta. Det var derfor ønskelig at informasjon om prosjektet skulle formidles direkte av meg, men valg av

rekruttering av informanter, som gikk via sosialkonsulenten, gjorde at dette ikke ble gjennomført. Under pkt. 3.3 ble ikke samtykke-erklæringen utlevert og underskrevet, noe jeg trodde hadde blitt gjort. Sosialkonsulenten ønsket at jeg skulle ta det med informantene hun hadde rekruttert. I ettertid ser jeg at det knytter seg usikkerhet til hvorvidt informantene følte seg presset til å delta siden samtykkeerklæringen ble gjennomgått og underskrevet samme dag som intervjuene fant sted.

I intervjusituasjonen kan det oppstå etiske problemstillinger knyttet til hvor personlig og nærgående spørsmål forskeren kan stille (Thagaard, 2013). Jeg forsøkte å lese kroppsspråket og var bevisst på hvordan jeg stilte spørsmålene så informantene i størst mulig grad skulle oppleve at de selv kunne velge om de ønsket å svare. Noen av informantene fortalte om vanskelige hendelser, og jeg måtte reflektere over om spørsmålet jeg hadde stilt var for nærgående og kunne føre til at informantene fikk problemer i etterkant. I følge Malterud (2011) anbefales det at det foreligger et tilfredsstillende opplegg for oppfølging i prosjekt der det finnes risiko for å sette i gang uheldige reaksjoner hos informantene. Jeg overveide dette, men ut fra prosjektets problemstilling og spørsmålene i intervjuguiden, vurderte jeg at debriefing, som beskrevet under pkt. 3.5. var tilstrekkelig for å kunne ivareta informantene i etterkant av intervjuet.

Forskningsdeltakelse kan også oppleves som en berikelse. Følelsen av å kunne snakke fritt med en interessert lytter kan oppleves godt for deltakerne (Kvale & Brinkmann, 2009). Flere av deltakerne ga også uttrykk for at det hadde vært en berikelse å få være med, og dette ble relatert til problemstillingen som flere mente var viktig å belyse.

Klargjøring av egen rolle både for seg selv og deltakerne er en forskningsetisk forpliktelse. Det nevnes at dette er spesielt viktig i helse- eller medisinske forskningsprosjekter for at forskeren ikke blir oppfattet som en som har og tar medisinsk ansvar (Malterud, 2011). Min rolle i prosjektet ble klargjort. Jeg overveide om jeg skulle fortelle informantene at jeg tidligere har arbeidet som sosialkonsulent i fengsel med høyt sikkerhetsnivå, men valgte og ikke gjøre det fordi jeg er student og har i dag ingen arbeidsmessig tilknytning til kriminalomsorgen.

3.11 Metodediskusjon

I henhold til Kvale & Brinkmann (2009) dreier validitet i kvalitativ forskning seg om hvorvidt metoden som anvendes egner seg i undersøkelsen, og om validitetsarbeidet kan bidra til å kvalitetssikre alle stadiene i undersøkelsen. I følge Malterud (2011) viser intern validitet hvordan resultatet reflekterer temaet for undersøkelsen ved bruk av metode, og om spørsmålene har vært egnet til å belyse forskningsspørsmålene. Overførbarhet er ifølge Malterud (2011) knyttet til utvalget og på hvilken måte resultatene kan være med på å opplyse en lignende problemstilling i en annen sammenheng. Reliabilitet «har med forskningsresultatenes konsistens og troverdighet å gjøre (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 250). I denne studien var formålet å undersøke mannlige innsatte i fengsel og deres opplevelse av å kunne medvirke i egen rehabilitering. Problemstillingen er lite forsket på i fengselsammenheng og ble vurdert som relevant som masterprosjekt i psykisk helsearbeid. En svakhet ved valg av problemstilling er at det er lite forskning å sammenlikne funnene med. Det som ble funnet ble vurdert som tilstrekkelig for å undersøke tema.

Jeg valgte semistrukturert intervju som tilnæringsmetode i undersøkelsen. Det er en velegnet metode for datainnsamling for personlige opplevelser og erfaringer. Metodens styrke er at det under intervjuet blir mulig å holde fokus på problemstillingen. Samtidig får informantene muligheten til å uttrykke egne opplevelser og erfaringer med tema. Intervjuguiden ble revurdert og tilpasset den enkelte informanten under intervjuene, da det viste seg at noen av spørsmålene i intervjuguiden omhandlet samme tema.

Jeg benyttet strategisk utvelgelse. Målet med denne utvelgelsen er få et materiale som gir best mulig potensiale til å belyse problemstillingen (Malterud, 2011). Som redegjort for under pkt. 3.3 var det ønskelig med et variert utvalg. Rekrutteringen av informanter tillot dette. Styrken er at det varierte utvalget ga nyanser i datamaterialet. Svakheten med utvalget må sees i forhold til rekrutteringen. Det kan tyde på at de som sa seg villig til å delta i studien er personer som ønsket en endring i sitt liv. Jeg ville muligens gjort andre funn hvis personene i utvalget ikke hadde hatt et ønske om å få til en endring. Utvalget er lite og hentet fra bare ett fengsel. Når det gjelder størrelsen på utvalget, er ikke dette det avgjørende prinsippet i kvalitative studier, ifølge Kvale & Brinkmann (2009). Styrken med et lite utvalg er at mistanken om et mulig metningspunkt kom etter fire intervju. De to siste intervjuene bekreftet

dette. Svakheten ved å rekruttere fra ett fengsel er at datamaterialet kunne blitt mer variert ved å hente informanter fra flere fengsel. Dette kunne ha bidratt til å påvirke resultatet.

Det er viktig å informere om konfidensialitet og skape trygge rammer rundt intervjusituasjonen. Dette for at informantene skal føle at de kan åpne seg, snakke fritt og fortelle hva de selv opplever eller erfarer uten at det kan få konsekvenser for dem i etterkant. Ifølge (Kvale & Brinkmann, 2009) oppstår misforståelser i samtaler ved at tolkningen av gitte ord og uttrykk kan være forskjellig fra person til person. En måte å sjekke dette ut på kan være å spørre: «*Har jeg forstått deg riktig når du sier..*» Jeg ivaretok ikke dette i utstrakt grad. Det kan anses som en svakhet da det kan være sannsynlig at man ikke har forstått meningen i det informantene fortalte. Intervjuspørsmålene skal ifølge Kvale & Brinkmann (2009) være fri for akademisk språk. Svakheten med noen av spørsmålene er at de muligens er for generelle og abstrakte, noe som gjenspeilet seg i hvordan informantene oppfattet spørsmålene. For å forbedre tolkningens gyldighet kunne det transkriberte materialet vært sendt til informantene for gjennomlesning og kontroll. Dette ble ikke gjort av hensyn til fengselets kontrollrutiner, og kan sees på som en svakhet ved studiens validitet.

Jeg valgte selv å transkribere intervjuene som nevnt under pkt. 3.7. Dette ga mulighet til å huske momenter i intervjuene som er av betydning for meningen i teksten. Det ga meg mulighet til å oppklare uklarheter som fremkom i intervjuet. Dette er med på å styrke validiteten.

Egen forforståelse under hele forskningsprosessen har vært av betydning i den kunnskapsproduserende prosessen. Formålet var å få fram informantenes opplevelser og erfaringer med tema, ikke å få bekreftet eller avkreftet mine hypoteser. Samtidig er objektivitet et oppnåelig mål (Malterud, 2011). De siste fasene i analysen er preget av tolkning, samtidig som jeg har vært min forforståelse bevisst. Funn fra studien viser at det er i stor grad konsensus blant informantene, resultatene er relativt entydige. Dette styrker intervjuene. Veileder var enig i inndeling av kategorier og funn i denne studien.

Overførbarhet handler om hvorvidt resultatene man har kommet fram til kun har lokal interesse, eller om de kan overføres til andre intervjupersoner eller situasjoner. En vanlig innvending mot intervjuforskning er at det er for få intervjupersoner til at resultatene kan generaliseres. Et slikt syn innebærer at vitenskapelig kunnskap må være universell og gyldig

til alle tider og alle steder for alle mennesker (Kvale & Brinkmann, 2009). Hensikten med studien har ikke vært å fremskaffe kunnskap som kan overføres til andre personer eller situasjoner. Samtidig kan studien gi verdifull kunnskap om det å være innsatt i fengsel. Imidlertid kan ikke funnene generaliseres til å gjelde alle innsatte i fengsel.

I følge Thagaard (2009) knytter reliabilitet seg til spørsmålet om en kritisk vurdering av undersøkelsen gir inntrykk av om forskningen er gjort på en pålitelig måte. Forskeren må vise til reliabilitet ved å forklare hvordan dataene er blitt utviklet i løpet av forskningsprosessen. I studien ble det redegjort for hvordan dataene ble innsamlet ved individuelle intervjuer. Konteksten for innsamling og data og hvordan relasjonen til informantene kan påvirke informasjonen forskeren får, er redegjort for under pkt. 3.5. Under intervjuet ble diktafon benyttet. Det var dessverre ikke god og klar lyd på alle opptakene. Det var derfor vanskelig å forstå hva noen av informantene sa.

4.0 PRESENTASJON AV FUNN

Gjennom analysen ble tre hovedkategorier identifisert. Disse vil bli kort presentert for å vise hvorfor disse er blitt valgt til å representere innholdsbeskrivelsene og sitatene i subkategoriene. De ulike subkategoriene under hver hovedkategori vil bli presentert hver for seg.

Første hovedkategorien er: **Soning som hemmende for å være aktør i eget liv.** Den inneholder subkategoriene: Begrenset makt til å påvirke, ikke bli sett og hørt og livet på vent. Den andre hovedkategorien er: **Å bli anerkjent.** Den inneholder subkategoriene: Betydningen av hjelp og støtte av personer i fengsel og betydningen av hjelp og støtte av personer ute. Den tredje hovedkategorien er: **Mulighet til mestring.** Den inneholder subkategoriene: Være aktiv, delaktig og deltakende og rammer og begrensninger gir muligheter.

4.1 Soning som hemmende for å være aktør i eget liv

Den institusjonelle makten fengselet hadde, i kraft av lover og regler og manglende dialog mellom de som hadde beslutningsmyndighet og informantene, gjorde det vanskelig for informantene å ha og få innflytelse på livsområder som var viktig for dem.

De valgte subkategoriene vil på ulike måter få fram beskrivelser som sier noe om dette.

4.1.1 Begrenset makt til å påvirke

Alle informantene ga på ulike måter uttrykk for at kontaktbetjenten hadde begrenset eller ingen makt til å påvirke avgjørelser som omhandlet dem. «Kontaktbetjenten har ikke så mye myndighet. Det er hvor mange... stjerner eller striper du har, så de har ikke mye makt», sa en av informantene. En av informantene uttrykte:

«Kontaktbetjenten her inne... er hjelpeløs. Får ikke gjort så mye. Her inne er vi et nummer. Han forsøker å ... hjelpe meg så mye som mulig..., men får mye motgang fra juristene. Det... stopper opp når de får motgang fra juristene. De får ikke gjort noe. Har ikke makt... til å gjøre noe».

Mange ga uttrykk for at vedleggene kontaktbetjenten skrev, i forbindelse med ulike søknader som informantene fremmet, hadde liten eller ingen betydning for avgjørelsen på søknaden.

Som en av informantene beskrev:

«Vedlegget fra kontaktbetjenten er av betydning..., men de har ikke noen mulighet... til å påvirke i større grad avgjørelser. De kan... komme med om... de går inn for det... eller ikke..., men det er opp til andre over dem... å ta avgjørelsen. De har begrenset med makt og myndighet».

Samtlige informanter beskrev på ulike måter hvem som hadde makt til å ta avgjørelser som omhandlet dem. Alle informantene uttrykte at det var juristene i fengselet som bestemte og tok avgjørelser i alle saker. Alle informantene relaterte dette, på ulike måter, til begrensningene kontaktbetjentene hadde i forhold til avgjørelser som ble tatt. Det kom til uttrykk på denne måten:

«Kontaktbetjenten har lite mandat til å kunne påvirke... så mye. I neste instans er det juristene som tar alle beslutningene. Det... gjør ikke noe så lenge jeg... får til det jeg skal. Det... ligger litt for mye makt der».

Flere av informantene uttrykte at juristene bare viste til lovverket og dommen i saker som omhandlet informantene. De uttrykte på forskjellige måter hvor liten betydning det var å ha en kontaktbetjent når de hadde så liten mulighet til å påvirke. En av informantene uttrykte det på denne måten:

«Kontaktbetjenten skal være der for å guide deg... litt i systemet og prøve å støtte opp under o finne ut... hvordan vi kan gjøre det best mulig, men... det hjelper ikke med kontaktbetjent når det sitter... en haug med jurister som aldri har noe med oss å gjøre... som sier nei, nei, nei og bare følger loven liksom. Den avstanden skyldes... at de sitter i en helt annen greie. De ser bare på loven... hva du er dømt for, hvor mange ganger du har sittet i fengsel... og åssen du har oppført deg. Jurista ser... bare det som er skrevet på datan... og sånn. På datan står det bare... det negative. De skriver aldri noe positivt der».

4.1.2 Ikke bli sett og hørt

Flere av informantene ga uttrykk for at de hadde få eller ingen muligheter til å påvirke eller ha innflytelse på søknader eller klager de sendte til avgjørelse. Flere ga uttrykk for at de på ulike måter opplevde at juristene i liten grad tok hensyn til informantenes individuelle behov eller det at de hadde endret seg. Flere uttrykte at det var loven og dommen juristene tok hensyn til når de vurderte søknadene. En av informantene uttrykte:

«Kontaktbetjenten min har ikke vært på jobb... siden jeg fikk avslaget. Skal snakke med han, men som jeg sier... det er veldig lite vi får gjort. Sier... at jeg har forbedret meg nå... etter at jeg har sonet lenge. Skal ut i samfunnet en dag... men de hører ikke på meg. Juristene tar opp papirene fra den gamle dommen min... og sier... at du har gjort det og det... og skal sitte så og så lenge»

Flere av informantene ga uttrykk for at avstanden mellom dem og de som hadde avgjørelsesmyndighet i tillegg til liten mulighet til å bli involvert, gjorde det vanskelig å vite om de fikk muligheter til å gjennomføre planene sine. En av informantene uttrykte:

«Søkte om fremstilling... og så fikk jeg svar og et ja... men fikk ikke... men jeg var heldig som fikk ja... i det hele tatt fikk jeg beskjed om. Så fikk jeg beskjed om at det ikke var sikkerhetsmessig forsvarlig... av forskjellige grunner. Så jeg fikk høre litt... forskjellige meldinger... hvorvidt det var på grunn av meg og hvilken dom jeg har... eller om de hadde sluttet med det. Fikk aldri klarhet i hva som var riktig. Jeg føler at... de gjør det litt... enkelt av og til nå lengre oppe. Lett å si nei... i stedet for å sette seg inn i ting».

En annen informant uttrykte manglende involvering mellom han og juristene på denne måten:

«Søkte permisjon... men fikk avslag. Da... har du jo noe som heter teamleder på avdelingen... som er sjefen over alle som er i etasjen din. Han skal ha noe med dette her å gjøre... og liksom fremme saken din da... men jeg følt at... uansett hva jeg prøvde på så fikk jeg ikke noe ordentlig svar på hvordan jeg skulle gjennomføre det. Jeg får ikke gjort noe med det selv. Det jeg får gjort... er å skrive klage eller søknad... men prosessen over vet jeg ingenting om..., og så får jeg bare et avslag med et par signaturer. Det er ingen jeg kan snakke med... og som jeg sa... jeg snakket med teamleder og kontaktbetjenten min...

og han sa du får bare søke... så gjorde jeg det... men kom ingen vei. Det er liksom bare stopp».

Mange av informantene ga uttrykk for at det var kontaktbetjentene som hadde kjennskap til dem og kontakt med dem, men at dette ikke nødvendigvis ble tatt hensyn til når informantene fremmet søknader. «Juristene vet ikke... hvor bra jeg og kontaktbetjenten har... det sammen. Han har lært å... kjenne meg... og vet hvordan jeg er som person. Juristene vet ikke det... og ikke bryr de seg så mye heller», sa en av informantene. En annen informant uttrykte:

«Jurista... som sitter og tar de siste avgjørelsene... dem burde ha noe med oss å gjøre. Hvis du... søker for tidlig permisjon... og sånne ting, så bruker de den... vi kjenner så lite til deg. Vi må bli bedre kjent med deg... og når kontaktbetjenten din skriver i vedlegget... at vi tror det går veldig fint... så kan ikke dem som aldri har sett oss... sitte der og si... nei det går ikke. De må faktisk høre på... de som har med oss hver dag... og har hatt oss... kanskje over år... men dem gjør ikke det».

4.1.3 Livet på vent

Alle informantene ga på ulike måter uttrykk for at det var viktig for dem å komme seg videre i soningen. Det som var viktig for informantene og som kom til uttrykk hos flere, var muligheter til permisjoner, fremstillinger, søke seg til fengsel med lavere sikkerhetsnivå og opprettholde kontakten med familie. En av informantene uttrykte:

«For min del... så håper jeg at jeg kan søke... allerede neste år... sånn at jeg kan komme på åpen fengsel... slik at jeg kan få være der mest mulig for familien min... og bidratt hjemme og muligheter for permisjoner.»

Alle informantene ga på ulike måter uttrykk for at de var usikre eller bekymret for om de fikk gjennomført målene de hadde satt seg som var viktige for å komme seg videre i soningen. Flere av informantene oppga at de hadde fått avslag på permisjoner eller fremstillinger de hadde søkt på. Andre var så tidlig i soningen at de ikke hadde erfart dette, men oppga at de hadde hørt fra medinnsatte hvor vanskelig det var å få gjennomslag for søknader. En av informantene sa:

«Det er en nerve... ikke sant. Du snakker med mye mennesker. Alle snakker om... at de er jævlig slemme her... og de godtar ingenting... men så skjønner jeg at det ikke er så jævlig rart... når du er dømt for tiende gang... og du har gjort den samme feilen hele tiden... og noen av de forholdene du har gjort... er gjentakelsesfare... og det er kanskje ikke så bra at du skal fly i gatene alt for tidlig... heller. Jeg ser ikke for meg... at jeg skal få den problemstillingen heller... men hvis det skal skje... da... men det blir alltid en nerve når folk snakker om at det er så vanskelig... så derfor roter det litt i hodet».

En av informantene som hadde fått avslag på en søknad uttrykte:

«Jeg får liksom ikke... så mye hjelp til å komme videre... da fordi før jeg får perm... så må jeg ha flere fremstillinger. Også... blir det samme videre... hvis jeg skal komme til åpen fengsel... eller lavere sikkerhet som det kalles... så anbefaler de oftest at du gjennomfører en perm... før du kommer dit..., men så får jeg ikke det heller... ikke sant... så før jeg løslates så burde jeg komme til lavere sikkerhet... så alle ting stopper opp».

Flere av informantene var opptatt av å få muligheten til gradvis tilbakeføring til samfunnet. De oppga at det kom til å være en stor overgang å gå fra lukket fengsel og ut i samfunnet. De beskrev på ulike måter hvordan livet i fengselet med rutiner, regler og andre forhold knyttet til frihetsberøvelsen, hadde påvirket dem på ulike måter. De oppga at de opplevde eller hadde erfaringer med at fengselet var restriktive med å legge til rette for gradvis tilbakeføring. En av informantene uttrykte:

«Det er farligere å slippe ut noen brått... og uten en myk overgang... enn å gi folk en sjanse... til å vise at det går greit på en permisjon. Fengselet er så restriktive i forhold til dette..., og jeg skjønner det ikke... fordi det er så utrolig viktig. Det som... bekymrer meg mest er at jeg ikke skal få muligheten til en gradvis overgang. Jeg har tenkt mye på tilbakeføring... og gradvis tilbakeføring... og vet ikke hvorfor det er sånn..., men det er veldig mange som sier at denne biten er vanskelig her i fengselet. Jeg vet ikke hvordan det blir når jeg slipper ut. Det er jo... en annen verden her inne. Når du sitter så lenge... så blir du jo tilpasset eller soningsskadet... som de kaller det. Jeg mener derfor at det er så viktig at jeg får permisjon... så jeg får en gradvis overgang. Det står... et eller annet om det i straffegjennomføringsloven... så jeg synes det er rart at... praksisen er som den er her i fengselet... tydeligvis. Jeg vet ikke hvorfor praksisen er sånn».

Flere av informantene opplevde fengselsoppholdet som belastende. De relaterte dette til hendelser der de opplevde at de måtte stå på for å forsøke å få igjennom ting for å få til en endring i livet. En av informantene sa:

«Du blir sint... når du ikke får lov til å være med ... å avgjøre og bestemme selv... uansett om du prøver... og står på for å få... noe igjennom. Det jeg mener... altså er at når jeg kommer for å sone en straff... blir jeg tatt vekk friheten min fra å... å være ute. Det betyr ikke... at de skal ta fra meg friheten... til alt det andre.

En annen informant som hadde stått på for å få gjennom noe som var viktig for forberedelsene til løslatelsen fortalte:

«Nå sitter det mange her... som ikke har mulighet til å... jobbe med skolearbeid på cella... og de har gjerne undervisning her nede...så de får ikke bruke lesesalen fordi der er det timer..., så...de får hele tiden problemer der. Så... vi merker litt det...der at det er veldig tungt innimellom det med kriminalomsorgen. Jeg vet at de må ha visse regler og sånt... og at det er veldig mange forskjellige mennesker her inne...og at de må ta litt...alle under en kam.. men når vi begynner å føle at kriminalomsorgen... som sier at de har en visjon...at dette skal være en straff som virker...og en endring som varer. De stikker kjepper i hjula for endringene våre... da sliter vi litt... å prøve å få det til... er ikke lett... men heldigvis løste deg seg for meg».

Alle informantene hadde meninger om regler, rutiner eller lover som var rammen rundt soningen og regulerte hverdagslivet og aktiviteten i fengselet. Mange oppga at de ble frustrerte eller ikke forstod hensikten med alle bestemmelsene som regulerte hverdagslivet deres. Flere relaterte dette til straff og frihetsberøvelse. En av informantene sa:

«Jeg mener at det ikke er noe fornuftig i disse beslutningene... ikke sant. Jeg mener at... ok, det er 20 minutters ringetid... men hvis det ikke er noen som bruker telefonen... hvorfor kan ikke du få lov til å ringe da... men sånn er det... og det er helt rigid. Det er mange dusteregler... ,men de glemmer jeg bare og ... og sånn er det bare... og det er sikkert straffen».

En annen informant uttrykte seg på denne måten:

«Her inne er det ikke så lett... fordi du kommer deg ikke noe sted... og her er det plutselig 26 meter betongmur rundt deg...uansett hvor du snur deg og da begynner det å gå opp et lys for deg... at ting ble vanskeligere enn jeg hadde forestilt meg... og ikke minst hvordan systemet og ting foregår her».

4.2 Å bli anerkjent

Informantene beskrev på ulike måter hvilken betydning personer i og utenfor fengselet hadde for å få hjelp og støtte på ulike områder. Subkategoriene som er valgt vil få fram beskrivelser som sier noe om dette.

4.2.2 Betydningen av hjelp og støtte av personer i fengsel

Kontaktbetjenten ble av flere beskrevet som den personen som skulle hjelpe informantene til å skrive vedlegg til søknader og andre ting som de var i behov av. På spørsmål om hvilken funksjon kontaktbetjentordningen har, svarte en informant: «Kontaktbetjenten skal bidra med nesten alt. Vedkommende skal... bidra med oppfølging...at du får en progresjon i soningen din...at du tar tak i dine problemer...årsaken til at du havnet her. Det er slike ting de legger vekt på...når du skal prøveløslates. Hver søknad jeg skriver skal... så skal kontaktbetjenten ... legge ved et vedlegg... hva de mener da».

Flere oppga at det å ha en god kontaktbetjent var veldig viktig fordi kontaktbetjentrollen var å bistå informantene på flere områder. Flere oppga at det å ha en god kontaktbetjent var ganske avgjørende fordi de trengte vedkommende for å planlegge tilbakeføringen til samfunnet. En av informantene uttrykte:

«Kontaktbetjenten er enig i min framtidsplan... og jeg støtter meg til henne...når tiden er inne for å søke seg til fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Jeg har fått mye ... hjelp av henne etter at jeg kom opp... på avdeling. Jeg har fått svar på en del ting».

Alle informantene, unntatt en, beskrev på ulike måter at de hadde fått en kontaktbetjent som de var fornøyde med. Flere oppga at de opplevde at kontaktbetjenten virkelig ønsket å hjelpe

dem og beskrev hendelser der de opplevde at kontaktbetjenten så hva de var i behov av og ville bistod eller tilrettela for dette. En informant sa:

«Kontaktbetjenten... var den første jeg åpnet meg til...og skjønte min situasjon. Han har lært meg å kjenne... og vet hvordan jeg er som person. Han er den... første jeg har klart å sitte å prate med... og fortelle om problemer hjemme. Betydd mye for meg og han... hjelper meg med effekter, fremstillinger eller når... jeg sliter. Får muligheter til å... gå på kontaktbetjentrommet...snakket ut og få ringe ut over ringetid. Få roet ned situasjonen hjemme... og med seg selv... så du er rolig innvendig... og sånn at jeg kan klare å få sove, ikke ligge der... og få migreneanfall, bekymringer og stress.

Mange av informantene ga uttrykk for at de var fornøyde med helseavdelingen. Det var forskjellige ting informantene oppga som begrunnelser for hva de syntes var bra med helseavdelingen. Av de fire som oppga at de var fornøyde, svarte to at de opplevde at helseavdelingen var tilgjengelig og at de fikk raskt hjelp hvis de var i behov av det. En oppga at sykepleierne prøvde å gjøre så godt de kunne og en oppga at han hadde fått veldig god hjelp av en person i helseavdelingen. To av informantene som opplevde helseavdelingen som tilgjengelig sa:

«Helse er veldig bra. De er tilgjengelige. Det er... liksom hvis du har et...eller annet problem med helsa... så går du til betjenten og får skjema. Går maks... et par dager...det kan variere litt... men sånn sett fungerer tingene veldig bra».

« Når helseavdelingen kom på... så har jeg... bare blitt dratt inn. Har... ikke lagt noe press på dem. Jeg har sett når jeg har spurt... om noe... så har jeg kommet ned dagen... etter. Det er nesten... lettere for meg å ... være her enn ute».

Flere av informantene nevnte at de hadde kontakt med NAV og sosialkonsulentene i fengselet. De oppga at de var fornøyde med dem og uttrykte på ulike måter at de oppleves som hjelpelige når informantene hadde behov for dem. En av informantene uttrykte:

«Sosialkonsulenten har hjulpet meg mye. Hun arrangerer ansvarsgruppemøter for meg... og bidrar så mye hun kan. Hun prøver... i alle fall. Det er jeg takknemlig for».

4.2.3 Betydningen av hjelp og støtte av personer ute

Alle informantene ga uttrykk for at de fikk støtte av familien, og noen oppga at de fikk støtte av gode venner. Flere uttrykte at støtten de fikk var god. Noen oppga at støtten kunne bestå av praktisk hjelp til ting som informantene trengte, men ikke hadde mulighet til å ordne selv. Flere uttrykte at familien var der for dem og ikke hadde slått hånden av dem. En av informantene sa:

«Jeg hadde et stort nettverk før jeg kom inn... og jeg har jo det samme nettverket fortsatt...,men det er bare det at jeg ikke får være der fysisk... like mye og like ofte som jeg vil. Jeg vil jo tilbake til det samme nettverket... når jeg kommer ut. Det er bare at...de er der når jeg kommer ut..., og så kan de hjelpe meg litt... for eksempel...hvis jeg skal bestille noen CD eller DVD...sånn uten i fra ... fordi det får jeg ikke gjort selv her inne...,så da er de en ressurs sånn sett at de kan hjelpe meg. Ellers så er det ikke så mye de får gjort. Bare at de er der... for meg... og at jeg er der for dem så godt jeg kan».

Enn annen informant uttrykte hvordan han opplevde at familien var der for ham:

«Familien betyr mye. Hva skulle jeg gjort uten... dem liksom. For hvis det går skikkelig tungt her inne... så er det bare å ta en telefon, ringe eller skrive brev...så får du letta litt på trykket...liksom. Så det kan hende at du går... inne i telefonen med lavt hue... så kan det hende at du kommer derifra og faktisk er blid og fornøyd».

Flere uttrykte at det å vite at de hadde noen der ute som de brydde seg om, eller som brydde seg om dem, gjorde at det var verdt å «kjempe» og forberede seg mest mulig til løslatelsen.

En av informantene sa:

«Hvis jeg ikke hadde hatt de ute... så vet jeg ikke. Det er vanskelig å tenke på det. Det er som jeg sier... da hadde jeg gitt mer faen. Hadde jeg ikke hatt noen der ute å komme til..., kunne jeg like godt ligget og sove hele dagen...liksom. Hadde ikke vært noe... å kommet tilbake til. Det er på grunn av dem... at jeg vil ut igjen».

4.3 Mulighet til mestring

Informantene beskrev på ulike måter hvilken betydning fengselsoppholdet hadde for mulighetene til å gjøre noe med og ta tak i ting som de ønsket å gjøre noe med.

De valgte subkategoriene vil få fram beskrivelser som sier noe om dette.

4.3.1 Være aktiv, delaktig og deltakende

Flere av deltakerne hadde ulike utfordringer før de ble fengslet. Flere oppga at de ikke hadde arbeid og hadde hatt problemer med rus. Flere oppga at de hadde bestemt seg for å gjøre noe med livet sitt etter at de ble satt i fengsel. Alle utenom en var sysselsatt i fengsel og sa at det de var sysselsatt med var av betydning med tanke på forberedelsene til løslatelsen. Flere oppga at det var mulig å få noe ut av soningsoppholdet, men at de selv måtte se og finne ut av hva de hadde muligheter til. Flere ga uttrykk for at de selv tok initiativ til å finne ut av ting som var viktig for dem under soning fordi informantene opplevde at de fikk lite informasjon fra ansatte om ting som angikk dem. Flere oppga at de syntes dette var frustrerende fordi de gikk glipp av informasjon de hadde krav på om ting eller endring som var mulig å få til under soning. Flere av informantene fortalte at de måtte finne ulike måter å håndtere dette på, og flere oppga at de gikk til andre personer i fengselet for å få svar på ting. Dette kom til uttrykk på disse måtene:

«Jeg hadde et kaotisk liv... før soning. Jeg hadde ikke mye..., mistet ambisjonene...og hadde ikke noe mål og mening. Jeg har drevet med stoff siden jeg... var i begynnelsen av tenåra. Jeg var ganske nedkjørt på slutten. Jeg har ikke fullført videregående skole... og har ikke hatt noe fast jobb...mer enn to måneder om gangen. Jeg tar ut i fra mulighetene som er... og bestemte meg tidlig for... å få noe ut av soningsoppholdet... og fordi jeg kan ikke bare sitte på cella og vente... til jeg blir sluppet ut. Jeg må få noe positivt ut av soningsoppholdet... og det er mulig».

«Du må selv jobbe hardt for å finne ut av ting. Jeg er ferdig med... utdanningen min.... og da får jeg ikke...hjelp videre til å finne ut av hva jeg skal gjøre...videre. Det må jeg finne ut av selv... og hvordan jeg skal gå videre...,så det er ikke så mye hjelp å få...akkurat».

«Du får lite informasjon... om ting som du kan gjøre...og som du har krav på. Du får høre det av... andre innsatte...som har vært gjennom det..og sier at det kan du gjøre... og det kunne du ha gjort med en gang. De har fått en annen betjent... ikke sant... så det er veldig mye informasjon vi ikke får. Det er frustrerende. Ting vi har krav på».

Flere av informantene ga uttrykk for at det at de hadde bestemt seg for å gjøre noe med livet sitt, handlet i stor grad om å være mest mulig forberedt til løslatelsen. Flere oppga også at de ønsket å stå bedre «rustet» med tanke på å få jobb og ta var på familien etter løslatelsen. Flere ga uttrykk for at de så mulighetene til å benytte seg av de ulike tilbud fengselet kunne tilby. Det var viktig å involvere og engasjere seg i sin egen planlegging for å få muligheten til å leve et «normalt» liv etter løslatelsen. Dette kom til uttrykk på disse måtene:

«Jeg har gått igjennom et program... og da begynte det å «snurre» ting... opp i hodet mitt... og jeg skjønnte hvor problemet lå... og det gikk et lys opp for meg. Utdannelsen her inne gir meg mye...og det vil forhåpentligvis gjøre det enklere for meg å komme tilbake til arbeidslivet... når jeg blir løslatt. Jeg ønsker å komme... raskt tilbake til arbeidslivet... og den eneste måte... er å gjøre noe her inne. Det som driver meg videre...er min sønn som jeg har hjemme. Jeg har bokstavelig talt... drite meg ut... og det skal ikke skje igjen».

«Jeg var veldig lite interessert i skole... når jeg var ute. Det angrer jeg på... og skulle ønske jeg hadde fullført skole... og blitt ferdig. Jeg gjør mitt løp her... og jeg har lyst til å gi noe... tilbake til samfunnet».

4.3.2 Rammer og begrensninger gir muligheter

Flere av informantene ga uttrykk for at få valgmuligheter og begrensninger som følge av fengselsoppholdet, ga dem muligheter til å ta tak i livet sitt. Flere oppga at de ikke hadde klart å gjennomføre de planene de nå var i gang med uten strenge rammer. Dette ble forklart med at de ikke hadde så mange andre alternativ og ønsket å få noe ut av soningsoppholdet.

Informantene uttrykte dette:

«Jeg har mye å miste... men jeg har forandret meg så mye at... jeg tror det skal gå greit. Mener selv at jeg har... endret meg radikalt... i forhold til livet ute... og det livet jeg lever her inne. Det er ikke bare på grunn... av rammene og begrensningene... men mye

derfor...selvfølgelig. Ta det med rusen da....Det er mindre tilgjengelig her inne enn ute...og da blir det lettere å slutte. Det var et helvete de første...månedene.... men kan nå bli tilbudt stoff... og jeg har ikke problemer med å si nei. Jeg er glad jeg...er kvitt den biten fordi...det har ødelagt sinnssykt mye... for meg i forhold til... jobb, skole og familie».

«Du får ikke mange... friheter til å gjøre mange ting. Vi får... en fast timeplan som vi skal følge. Her inne går det greit... fordi du har ikke så mye annet å gjøre. Hvis jeg skulle... forsøkt å følge en slik...timeplan ute...så tror jeg ikke det hadde gått like bra...fordi da har jeg andre ting å gjøre. Da har jeg litt flere... friheter. Det er rutinen... rundt livet mitt som... er forandret».

5.0 DISKUSJON

Studiens hensikt var å få kunnskap om hvordan mannlige innsatte opplevde muligheten for å medvirke i egen rehabilitering. Tre hovedkategorier og sju subkategorier ble identifisert. Jeg har valgt å drøfte funnene med utgangspunkt i de tre hovedkategoriene.

5.1 Soning som hemmede for å være aktør i eget liv

I St. meld. Nr. 37 (2007 – 2008), 2007) fremkommer det at den straffedømte skal være aktør i eget liv, både under og etter straffegjennomføringen. Et sentralt funn i undersøkelsen var den begrensede makten kontaktbetjenten hadde til å påvirke avgjørelser som omhandlet de straffedømte. En av informantene trakk fram at kontaktbetjenten var den personen som skulle guide deg i systemet og støtte opp under hvordan innsatte kunne gjøre det best mulig under soningen. Flere informanter trakk fram at kontaktbetjenten de hadde fått tildelt forsøkte å hjelpe dem, men fikk i begrenset grad mulighet til dette.

I følge Stang (1998) er makt et sentralt begrep i empowerment som handler om å få gjennomslag for sine eller andres interesser. Funn fra studien kan tyde på at kontaktbetjenten, som skal hjelpe innsatte, ikke får som Stang (1998) sier, gjennomslag for innsattes interesser. Flere av informantene uttrykte frustrasjon over at kontaktbetjenten som var den personen som skulle skrive vedlegg til søknader innsatte sendte, hadde liten eller ingen påvirkning på avgjørelsen av søknaden. Det kan tyde på at informantene opplever frustrasjon som følge av svekket makt. Dette i henhold til Stang (1998) som sier at når makten svekkes, kan følelsen av å ikke få lov til å bestemme blant annet føre til frustrasjon. Hvem som har makten kommer tydelig fram i denne undersøkelsen. Samtlige informanter beskriver at det er juristene i fengselet som bestemmer og tar alle avgjørelser i saker. Flere informanter trakk fram at juristene bare viste til lovverket og hva de innsatte var dømt for. Det kan tyde på som studien til Molvær (2012) sier, at muligheten for medvirkning begrenses ut i fra bestemmelsene i straffegjennomføringsloven.

I St. meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007) påpekes det at tiltakene har som mål å gi innsatte muligheten til å leve et liv uten kriminalitet. Den presiserer at innsatte ikke er en ensartet

gruppe, men mennesker med ulike behov, motivasjon og ressurser. Det påpekes at kriminalomsorgen skal gi et tilbud til alle. Funn fra studien kan tyde på at det i liten grad blir tatt hensyn til dette. Flere opplevde at juristene ikke tok hensyn til de individuelle behovene når de sendte søknader. En av informantene fortalte at han opplevde at ledelsen som ikke har mye kontakt med innsatte, heller ikke ser de innsatte og alle de individuelle behovene. Informantene opplevde også at det måtte tungtveiende årsaker til for å få gjennomslag hos ledelsen. En informant opplevde å ha forbedret seg etter å ha sittet lenge i fengsel, men opplevde seg ikke hørt av juristene som viste til dommen og lovverket. På den ene siden fremkommer det i St. meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007) at kriminalomsorgen tilrettelegger i for liten grad for innsatte og deres mulighet til å kunne medvirke i beslutninger. Det kan tyde på at kriminalomsorgen erkjenner dette og ønsker å gjøre noe med det. På den andre siden kan det informantene sa tyde på at fengselet tilrettelegger i liten grad for medvirkning. Dette er ikke i henhold til hvordan jeg tolker det meldingen sier at kriminalomsorgen skal gjøre. Molværs studie har funn som kan tyde på at muligheten til å medvirke er liten og begrenses ut i fra bestemmelsene i straffegjennomføringsloven (Molvær, 2012).

Flere av informantene uttrykte at avstanden mellom dem og de som hadde avgjørelsesmyndighet førte til begrensede muligheter for dem til å bli involvert i saker som angikk dem. Brukermedvirkning er ifølge NOU (2004: 18, 2004) at brukerne får innsyn i og innvirkning på tjenestetilbudet i samarbeid med den som yter hjelpen. Forutsetningen er som beskrevet at det skal være et samarbeid med den innsatte og den som yter hjelpen. Flere av utsagnene til informantene handler om å komme seg videre i soningen. En av informantene søkte om fremstilling. Han fikk først ja, men fikk ikke likevel. Han fikk forskjellige tilbakemeldinger på hvorfor han fikk nei, men fikk aldri klarhet i hvorfor han ikke fikk fremstillingen. En annen informant søkte om permisjon, men fikk avslag. Han opplevde at han ikke fikk noe klart svar på hva som skulle til og hvordan han skulle få gjennomført en permisjon. Informanten uttrykte at han ikke visste noe om prosessen og han ikke kunne snakke med dem som hadde avgjørelsesmyndighet. Dette kan forstås som manglende kontroll for informantene som ikke fikk innsyn og begrenset innvirkning i saker som angikk dem. Funn fra studien til Betanzo (2014) støtter dette. Funn fra denne studien viser at innsatte opplever manglende kontroll over eget liv, som følge av at de ikke får medvirke og at andre bestemmer over dem. Innsattes opplevelse av å bli møtt av ansatte var sentral for opplevelsen av medvirkning. Funn i studien viser at en innsatt som var tillitsvalgt i noe som het kontaktutvalget fikk mulighet til å møte ledelsen. Han opplevde seg hørt og tatt på alvor, på

tross av at det var flere forslag de ikke fikk igjennom. Det kan tyde på at det å få til et samarbeid med de som sitter med avgjørelsesmyndigheten, gir innsatte større mulighet til å medvirke i sin egen rehabilitering (Betanzo, 2014).

Flere av informantene uttrykte at det var kontaktbetjenten som hadde kjennskap til dem og kontakt med dem. Flere ga uttrykk for at juristene i liten grad tok hensyn til avgjørelser som burde ha noe med dem å gjøre. De hørte ikke på kontaktbetjenten når vedkommende skrev at de trodde det ville gå bra på permisjon. Informanten fortalte at juristene brukte som argument at de kjente så lite til innsatte, men at de måtte bli bedre kjent med han. En annen informant uttrykte at juristene ikke visste hvor bra han og kontaktbetjenten hadde det sammen, og at denne personen hadde lært å kjenne informanten. Samme informant opplevde at juristene ikke brydde seg om det. Utsagnet fra informanten kan tyde på at informantene ikke får mulighet til å være delaktig i sin egen rehabilitering. Dette er ikke i tråd med med St. meld. nr. 37 (2007 - 2008), 2007). Meldingen påpeker at den straffedømte skal bli ansvarliggjort og aktivt delta i straffegjennomføringen. I lys av Antonovsky har man høy grad av begripelighet hvis stimuli fra omverdenen er forutsigbar eller kan plasseres i en sammenheng hvor det er mulig å forstå hva som foregår (Antonovsky & Sjøbu, 2012). Flere av informantene i denne studien opplevde at kontaktbetjentene som hadde kjennskap til dem, i liten grad ble hørt i forbindelse med søknader innsatte fremmet. Det kan tenkes at informantene opplever systemet mindre begripelig når de opplever at kontaktpersonen ikke blir hørt. Kontaktbetjentene kunne ha bidratt til å øke forståelsen mellom juristene og informantene hvis kontaktbetjenten hadde blitt hørt. Det kunne ha ført til at informantene hadde opplevd systemet som mer velordnet, sammenhengende og strukturert (Antonovsky & Sjøbu, 2012).

Alle informantene uttrykte at det var viktig for dem å komme seg videre i soningen. Muligheten til å få permisjoner, fremstillinger, søke seg til fengsel med lavere sikkerhetsnivå og å kunne opprettholde kontakten med familien er viktig for de innsatte. En av informantene håpet at han kunne søke om å komme til fengsel med lavere sikkerhetsnivå for å få være sammen med sin familie. Alle informantene uttrykte at de var usikre eller bekymret for om de fikk gjennomført målene de hadde satt seg. En av informantene som var tidlig i soningen sa at han hadde hørt fra medinnsatte at det var vanskelig å få gjennomslag for søknader. En annen informant hadde fått avslag på søknad om permisjon. Dette gjorde at det kunne bli vanskelig å komme til fengsel med lavere sikkerhetsnivå, da de anbefaler at innsatte skal ha gjennomført en permisjon før de søker seg dit. Han opplevde at han ikke kom videre i soningen. Dette er

ikke i henhold til St.meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007) som vektlegger at innsatte skal gradvis vende seg til å ha frihet under ansvar og at de må få muligheten til å vise at de er tilliten verdig. Meldingen presiserer også at mulighetene til progresjon vil gi bedre rehabilitering. Utsagnene fra informantene kan tyde på at det å ikke vite om de kom videre i soningen førte til bekymringer og usikkerhet i forhold til egen framtid og tilbakeføringen til samfunnet. Funn fra studien samsvarer med funn fra studien til Molvær (2012). Informantene i hennes studie beskrev fengselsoppholdet som «livet satt på vent». De beskrev bekymringer, det å leve i usikkerhet og usikkerhet i forbindelse med egen framtid. Informantene beskrev manglende innvilgelse av søknader og permisjoner som et tegn at de ikke ble gitt tillit.

Flere av informantene uttrykte at det å få muligheten til en gradvis tilbakeføring til samfunnet var viktig for dem. De beskrev at livet i fengselet med regler, rutiner og andre forhold knyttet til frihetsberøvelsen, gjorde at overgangen fra fengsel med høyt sikkerhetsnivå og ut i samfunnet ville bli stor. De sa at fengselet var restriktivt i forhold til å legge til rette for gradvis tilbakevending. En av informantene sa at det som bekymret ham mest var at han ikke skulle få en gradvis overgang til samfunnet. Han mente at det var farligere å slippe noen ut brått uten en myk overgang. Han uttrykte at det var en annen verden i fengselet enn ute, og fortalte at du blir soningsskadet etter å ha sittet lenge i fengsel. Han forstod ikke hvorfor praksisen var som den var i fengselet når det er så viktig å få en myk overgang til samfunnet. En annen informant opplevde at han var langt nede psykisk som følge av fengselsoppholdet. Frihetsberøvelse og straff er den andre siden av rehabilitering og tilbakeføring av innsatte til samfunnet (St. meld. nr. 37(2007 – 2008), 2007). På den ene siden skal innsatte få muligheten til å rehabiliteres tilbake til samfunnet. På den andre siden og samtidig med at de skal rehabiliteres, skal de gjennomføre en straff. I doktoravhandlingen til fengselsforsker Yngve Hammerlin (2008) påpekes at frihetsberøvelse er identisk med rigide krav og maktstrukturer. Hammerlin påpeker det at fengselssystemet kritiseres for å produsere lidelse og for å diskvalifisere den enkelte til livet etter soning, Han mener at begrensningene i frihetsberøvelsen berører innsatte sosialt, fysisk og psykisk. Han viser til at det han kaller fangenes tapsliste, en oppsummering av den negative kritikken av fengselsoppholdet. Funn fra min studie samsvarer med det Hammerlin (2008) sier i sin doktoravhandling. Det kan tyde på at fengselsoppholdet oppleves belastende som følge av frihetsberøvelsen. Hammerlin (2008) påpeker at frihetsberøvelsen er identisk med rigide krav og maktstrukturer. Funn fra min studie kan tyde på at systemet er så rigid at det er begrensede muligheter til å ta individuelle hensyn. Flere av informantene opplevde at de måtte stå på for å forsøke å få igjennom ting.

De relaterte dette til å få til en endring i sitt liv. En av informantene sa at han måtte kjempe for å få en sak igjennom. Han hadde forståelse for at de hadde regler, men at innsatte var forskjellige. Han opplevde at kriminalomsorgen «stakk kjepper i hjula» for endringene hans. Det kan virke som funn fra evalueringsprosjektet til Heule (2005) viser at delaktighet fra innsatte i forhold til kontroll fra fengselet er vanskelig å forene. Det kan også tyde på at fengselet ikke legger til rette for et miljø som oppmuntrer innsatte til å ta ansvar og delta i forberedelsen til sin egen løslatelse. Heules funn samsvarer således med funn fra min studie.

Alle informantene hadde meninger om regler, rutiner eller lover som regulerte hverdagslivet og aktiviteten i fengselet. Flere uttrykte at de ble frustrerte eller ikke forstod hensikten med alle bestemmelsene som regulerte hverdagen. En av informantene sa at han ikke forstod at han ikke kunne få ringe ut over de 20 minuttene han hadde til disposisjon hvis det ikke var noen andre som brukte telefonen. Han mente at det ikke var noen fornuft i disse beslutningene, men at det var helt rigid og sikkert ment som straff. Dette er i tråd med funn fra studien til Brødsmoen (2010). Funn viste at innsatte opplevde å miste kontroll over sin egen hverdag. De hadde liten mulighet til å påvirke avgjørelser i hverdagen. Funn viste at informantene uttrykte frustrasjon over sin egen hverdag grunnet lite fleksibilitet og strenge rutiner i fengselet.

5.2 Å bli anerkjent

Flere av informantene beskrev på ulike måter hvilken betydning personer og hjelpeapparat i og utenfor fengselet hadde som hjelp og støtte på ulike områder.

Kontaktbetjenten ble av mange trukket fram som en viktig og sentral person i forhold til å bistå informantene under soningen. En av informantene sa at kontaktbetjenten er den personen som skal bidra med nesten alt. Han nevner at kontaktbetjenten skal skrive vedlegg til alle søknader innsatte skriver, bidra med oppfølging, få progresjon i soningen og sørge for at innsatte tar tak i problemene sine, årsaken til at informantene sitter i fengsel. Flere sa at det var viktig å ha god kontakt med kontaktbetjenten fordi de trengte vedkommende i forhold til å planlegge tilbakeføringen til samfunnet. Alle informantene unntatt en beskrev at de hadde fått en kontaktbetjent som de var fornøyd med. De opplevde at vedkommende virkelig ønsket å hjelpe dem. Det å oppleve at man har ressurser, både egne eller andres, kan i henhold til

Antonovsky & Sjøbu (2012) føre til at man ikke opplever at man er et «offer» for omstendighetene og er knyttet til det andre begrepet i Soc, som er håndterbarhet.

Det kan tyde på at flere av informantene i min studie opplevde sin kontaktbetjent som en ressurs under soningen. En av informantene sa at han hadde fått mye hjelp av sin kontaktbetjent etter at han hadde kommet opp på avdeling, og at han vil støtte seg til henne når tiden er inne for å søke seg til fengsel med lavere sikkerhetsnivå. Det kan tyde på at informanten opplever kontaktbetjenten som en ressurs han har til rådighet i forhold til situasjonen han er i. Det at han har valgt å støtte seg til kontaktpersonen og opplever at han har fått mye hjelp, kan føre til at han kan klare å håndtere hverdagen på en bedre måte enn hvis han ikke hadde opplevd kontaktbetjenten som en ressurs (Antonovsky & Sjøbu, 2012). Funn fra studien til Molvær (2012) viste at informantene hadde ulike erfaringer med kontaktbetjenten. Funn i min studie viser at alle utenom en opplevde å få hjelp og støtte fra sin kontaktbetjent. I studien til Ringereide (2014) viste funn at innsatte opplevde at ingen brydde seg om dem. Funn fra min studie tyder på at det er noen som bryr seg om dem. Kontaktbetjenten er en ressursperson for informantene. Det at de ser hva den enkelte informant er i behov av og forsøker å tilrettelegge for å oppfylle behov, kan tyde på at kontaktbetjentene ikke ser innsatte som en gruppe, men mennesker med ulike behov, motivasjon og ressurser. Dette er i henhold til St. meld. nr. 37 (2007 – 2008), 2007). Dette kom tydelig fram fra en informant. Han opplever at kontaktbetjenten er den første personen han har åpnet seg for og han fornemmer at vedkommende skjønner hans situasjon. Han opplever at kontaktbetjenten har bistått ham i forhold til mange ting. Han fortalte blant annet at han har fått mulighet til å ringe hjem ut over ringetid når det var problemer hjemme. Dette førte til at han kunne klare å få roet seg slik at han ikke fikk migreaneanfall, stress og bekymringer. Det kan tyde på at det finnes muligheter innenfor frihetsberøvelsen som ifølge Hammerlin (2008) er identisk med rigide krav og maktstrukturer.

Flere av informantene opplevde at andre aktører, som helseavdelingen og sosialkonsulenten i fengselet, var tilgjengelige og at de var behjelpelige og forsøkte å gjøre det de kunne for dem. En av informantene sa at sosialkonsulenten har hjulpet ham mye og har bidratt så mye hun kunne. Informantene opplevde at sosialkonsulenten forsøkte å gjøre det hun kunne og det var informanten takknemlig for. En annen innsatt opplevde at han ble «dratt» med i forhold til bistand han var i behov av fra helseavdelingen. Det å være tilgjengelig kan tyde på at avstanden mellom den som er i behov av hjelp og hjelperen ikke er så stor. Å bli «dratt» med som informanten uttrykte, kan tyde på at hjelperen ønsker at han skal involveres i forhold til

det han er i behov av. Dette kan tyde på at informantene får større mulighet til å medvirke i beslutninger som angår deres egen situasjon, som ifølge Rønning (2007) er medvirkning på individnivå.

Alle informantene opplevde at de fikk støtte av familien og noen oppga at de fikk støtte av venner som de opplevde som støttepersoner. Bistand med praktiske ting de ikke fikk ordnet selv og betydningen av støtte under og i forbindelse med tilbakeføringen, betydde mye for informantene. Det å få hjelp når du ikke har muligheten til å gjøre ting selv ble av en informant oppgitt som ressurs. Han opplevde at noen i nettverket bistod han og hjalp han når han selv ikke hadde mulighet til det. En annen informant sa at familien betydde mye og at han kunne ringe dem når han hadde det tungt. Han opplevde at han fikk det bedre etter at han hadde snakket med dem. Det kan tyde på at informantene opplevde personene som ressurspersoner som de kunne bruke når de opplevde at det var nødvendig i forhold til situasjonen de var i (Antonovsky & Sjøbu, 2012). Det å vite at de har noen ute som de bryr seg om, eller som bryr seg om dem, er viktig og betyr mye for de forberedelsene de gjorde i forbindelse med løslatelsen. En av informantene sa at hvis han ikke hadde hatt noen ute så kunne han like godt ha ligget og sovet hele dagen. Det er på grunn av dem at han vil ut. I evalueringssprosjektet til Heule (2005) viser funn fra et av fengslene at innsatte ble oppmuntret til å opprettholde kontakten med omverdenen for å forsøke å bryte med isolasjonen i den totale institusjonen. Funn fra min studie sier ikke noe om at innsatte ble oppmuntret, eller at det ble tilrettelagt for å ha kontakt med andre utenfor fengselet. Det ser ut som det er informantene selv som ser mulighetene til å bruke de ressurser de har til rådighet.

5. 3 Mulighet til mestring

Levekårsstudier fra Norge og Sverige viser at innsatte i fengsel har dårligere levekår enn normalbefolkningen (Friestad & Skog Hansen, 2004; Nilsson, 2002; Skardhamar, 2002). Flere av informantene i min studie hadde ulike utfordringer før soning. Flere oppga at de ikke hadde arbeid og at de hadde hatt problemer i forhold til rus. Flere sa at de hadde bestemt seg for å gjøre noe med livet sitt etter at de ble satt i fengsel. Flere uttrykte at de så muligheten til å få noe positivt ut av soningen. Flere sa at de måtte stå på selv for å få informasjon av betydning, samtidig så åpnet dette opp for å stå på for å finne ut av ting på egen hånd. En av informantene som før soning levde et kaotisk liv med rus og arbeidsledighet, sa at han hadde

bestemt seg tidlig for å få noe ut av soningen. Han så at det var mulig. Funn fra studien til Ringereide (2014) viser at alle informantene opplevde soningen i fengsel med høyt sikkerhetsnivå som meningsløs. Funn fra min studie kan derimot tyde på at det er muligheter for å få noe ut av fengselsoppholdet. I følge Humerfelt (2005) blir brukermedvirkning forstått som et kontinuum fra det øyeblikket en bruker er informert via graden av innflytelse på avgjørelser. Funn fra min studie kan tyde på at informantene fikk lite informasjon om ting som er viktig for dem. Noe som støttes av funn fra undersøkelsen til Molvær (2012). Informantene i hennes studie oppga også at de fikk lite informasjon om ting som var viktig for dem. Funn fra min studie, som ikke er funnet i de andre undersøkelsene, er at informantene forsøker å finne ut av ting selv når de ikke får den informasjonen de trenger. En av informantene sa at han må jobbe hardt for å finne ut av ting selv fordi han ikke opplever at han får nok informasjon til å vite hvordan han skal gå videre. Det kan synes som at informanten mobiliserer styrke ved å jobbe hardt for å finne ut av noe som er viktig for ham. Det å sette i gang prosesser og aktiviteter kan bidra til at individer eller grupper kommer seg ut av en avmaktssituasjon (Askheim, 2007).

Alle informantene utenom en var sysselsatt i fengselet. Alle oppga at de hadde fått den sysselsettingen de ønsket selv. De fleste sa at det de var sysselsatt med var av betydning med tanke på forberedelsene til løslatelsen. Flere oppga at fengselet hadde ulike tilbud og at det var muligheter til å ta del i disse. Funn fra studien til Lien & Olsen (2008) viser det motsatte. Innsatte opplevde at de måtte vente på å få muligheter til kurs, skole, yrkeskvalifisering og ulike programvirksomheter. De opplevde dette som demotiverende og det skapte liten vilje til å endre seg eller gjøre noe konstruktivt ut av soning. Det å bestemme seg for å gjøre noe med sitt eget liv, og aktivt gjøre noe for å være mest mulig forberedt til løslatelsen, kan føre til at man finner mening i den situasjonen man befinner seg i. I følge Antonovsky & Sjøbu (2012) dreier det tredje begrepet meningsfullhet seg om i hvilken grad man synes kravene man stilles ovenfor er verdt å bruke tid og krefter på. Motivasjonen som ligger i meningsfullhet-komponenten er sentral. En av informantene sa at det er viktig å engasjere seg i sin egen planlegging. Han hadde tatt del i et program i fengselet som hadde bidratt til at han nå forstod sine egne problemer. Utdannelsen han hadde påbegynt ville gjøre det enklere for ham å komme tilbake til arbeidslivet. Det som drev han videre var barnet han hadde hjemme. En annen informant sa at han angret på at han ikke gjorde noe med skolegangen når han var ute, men at han nå tok utdanning. Han ønsker å bidra mer og har lyst til å gi noe tilbake til samfunnet når han blir løslatt. Det kan tyde på at informantene opplever at det er verdt å stå

på, engasjere seg og bruke tid på å gjøre noe under soning. Utsagnene fra informantene kan også tyde på at de opplever at bruk av egne ressurser gir muligheter til å komme seg videre (Antonovsky & Sjøbu, 2012). I St. meld. nr. 21 om ansvar og mestring (1998 – 1999), 1998) påpekes det at flere aktører skal samarbeide for å gi bistand til brukeren. Målet er best mulig funksjon og mestringsevne, selvstendighet og delaktighet sosialt og i samfunnet. Hammerlin (2008) sier at innsatte ikke kan rehabiliteres i fengsel da dette er avhengig av at innsatte blir integrert i samfunnet. Han bruker begrepet *habilitering* som handler om å kvalifisere eller dyktiggjøre seg i visse virksomheter, aktiviteter og gjøremål. Funn fra denne studien tyder på at flere informanter får muligheten til å kvalifisere eller dyktiggjøre seg, spesielt gjennom sysselsettingen som de fleste opplevde som en mulighet i tilbakeføringen til samfunnet.

Flere av informantene ga uttrykk for at få valgmuligheter og begrensninger ga muligheter til å ta tak i eget liv. En av informantene sa at han hadde endret seg radikalt fra det livet han levde ute til det livet han lever i dag. Han har klart å slutte med stoff siden tilgjengeligheten er mindre i fengsel enn ute. Av den grunn er det lettere for ham å slutte å ruse seg. Han sa at han er glad for å ha sluttet med stoff da dette har ødelagt mye. Det kan synes som at fengselsoppholdet ikke bare produserer lidelse og diskvalifiserer den enkelte til livet etter soning (Hammerlin, 2008). Informantens uttalelse kan tyde på at begrensningene som følge av frihetsberøvelsen kan gi muligheter til å starte på en positiv endringsprosess.

6.0 KONKLUSJON

Hensikten med studien var å utvikle kunnskap om mannlige innsattes opplevelser av muligheten til å medvirke i sin rehabilitering.

I forhold til problemstillingen og forskningsspørsmålene finner studien at mulighetene for innsatte til å medvirke i sin rehabilitering begrenses ut i fra bestemmelsene i straffegjennomføringsloven. Opplevelsen av straffen og frihetsberøvelsen hadde også innvirkning på muligheten til å medvirke. Informantene erfarte at kontaktbetjenten hadde begrenset makt til å påvirke i saker som gjaldt innsatte. De erfarte at det var juristene i fengselet som hadde og utøvde makt. Avstanden mellom informantene og juristene førte til at informantene ikke visste om de fikk progresjon i soningen, og muligheten til en gradvis tilbakeføring til samfunnet. Dette i sin tur førte til at informantene ikke opplevde seg sett eller hørt. Støtte og hjelp av kontaktbetjenten, familie og venner ble fremhevet som en ressurs for informantene og av betydning for tilbakeføringen til samfunnet. Bistand til praktiske ting, psykisk støtte og det å ha noen ute som ventet på dem ble fremhevet. Informantene erfarte at helseavdelingen og sosialkonsulentene var tilgjengelige og så hva de var i behov av. Dette førte til at informantene i større grad ble involvert i sine egne planer. Informantene erfarte også at det var mulig å få noe positivt ut av soningsforholdet, men fremhevet at de selv måtte jobbe hardt og engasjere seg for å få til en endringsprosess. Informantene fremhevet at det de var sysselsatt med i fengselet ga dem muligheter til å kvalifisere seg og dermed stå sterkere ved tilbakeføring til samfunnet. Begrensninger som følge av frihetsberøvelsen ga også informantene muligheter til å starte på en endringsprosess.

For å få mer kunnskap om dette, ser jeg at det kan være interessant å forske mer på relasjonen mellom juristene og kontaktbetjentene og juristene og innsatte for å få mer kunnskap om hvordan man kan tilrettelegge for innsattes muligheter til å medvirke i egne rehabilitering og tilbakeføring til samfunnet.

7.0 LITTERATURLISTE

Alnæs, Ø. (2005), Fengsel – forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt. *Slik de innsatte opplever det* (Masteravhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.

Antonovsky, A. (1996). The salutogenic model as a theory to guide health promotion. *Health Promotion International*, 11(1), 11 – 18.

Antonovsky, A & Sjøbu, A. (2012). *Helsens mysterium: den salutogene modellen*. [Oslo]: Gyldendal Akademisk.

Askheim, O. P. (2007). Empowerment – ulike tilnæringer. I O. P. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment i teori og praksis* (s. 21 – 33). Oslo: Gyldendal norsk forlag

Askheim, O. P. (2010). Rehabilitering og empowerment. I H. Thommesen (Red.), *Rehabilitering som politikk, virksomhet og virksomhet* (217 -). Oslo:Gyldendal Akademisk.

Betano, M. (2014). «Det er oss og kongen» *En kvalitativ studie om brukermedvirkning og psykisk helse i fengsel* (Masteroppgave, Universitetet i Stavanger). Hentet fra:
http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/224328/Betano_Marita.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (Red.). (2011). *Kvalitative metoder: Datainnsamling og analyse*. Oslo: Gyldendal Akademiske.

Brødremoen, T. N. *Livet innenfor murene – en kvalitativ undersøkelse av den sosiale situasjonen til langtidsinnsatte i et norsk fengsel* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo)

Hentet fra:

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15325/Brodremoen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

De nasjonale forskningsetiske komiteene (2014). *Generelle forskningsetiske retningslinjer*.

Hentet 21. juli 2016 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/fek_generelle_retningslinjer.pdf

Dyb, E & Johannesen, K.(2011). *Tilbakeføring av straffedømte: En kommentert biografi*

(NIBR-rapport nr.20/2011). Hentet fra: <http://www.nibr.no/filer/2011-20.pdf>

Engelstad, F. (1999). Fra handling til struktur – tur/retur. I E. Fredrik (Red.), *Om makt, teori og kritikk* (s. 303 – 320). Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Eriksson, M & Lindstrøm, B (2005). Validity of Antonovsky's sense of coherence scale: A systematic review. *Journal of Epidemiology Community Health*, 59(6), 460 – 466. doi: 10.1136/jech.2003.018085

Friestad, C & Skog Hansen, I. L. (2004). *Levekår blant innsatte*. (Fafo – rapport nr 429/2004). Oslo: Forskningsstiftelsen Fafo.

Friestad, C & Skog Hansen, I. L. (2005). Mental Health Problems among Prison Inmates: the effect of Welfare Deficiencies, Drug Use and Self – Efficacy. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2(6), 183 – 196. doi: 10.1080/14043850510035100

Friis, S & Vaglum, P. (1999). *Fra ide til Prosjekt – en innføring i klinisk forskning*. (2.utg.). [Oslo]: Tano Aschehoug.

Hammerlin, Y. (2004). Omsorg og behandling – men også sublimetoder for sosial kontroll og underkastelser i et repressivt system? Noen uferdige problemstillinger og kritiske ansatser til videre refleksjon i en essayaktig form. *Psyke & Logos*, 25, 697 – 727. Hentet fra: <file:///C:/Users/Bruker/Downloads/8693-27496-1-SM.pdf>

Hammerlin, Y. (2008). *Om fangebehandling, fange – og menneskesyn i norsk kriminalomsorg i norsk kriminalomsorg i anstalt 1970 – 2007* (Dr.philosavhandling, Universitetet i Oslo). Oslo: Universitetet i Oslo.

Hammerlin, Y. (2012). En fange er en fange – et fengsel er et fengsel. Dikotomien i fangebehandlingen fra 1950 – tallet fram til i dag. I S, Olsen (Red.), *Virker straff ?* (s. 39 – 62). Oslo: Scandinavian Academic Press

Heule, Cecilia. (2005). *Anstalt och Empowerment. Tre försök till bättre frigivning* (Kriminalvårdens forskningskommitte – rapport nr. 12/2005). Lund: Lunds Universitet.

Holum, L. Chr. (2013). *Fra ide til virkelighet! Implementering og bruk av individuelle planer i psykisk helsevern – en kvalitativ studie* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/38228/dravhandling-holum.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Humerfelt, K (2005). Begrepene brukermedvirkning og brukerperspektiv – honnørord med lavt prestisjenivå. I E, Willumsen (Red.), *Brukernes medvirkning! Kvalitet og legitimitet i velferdstjenestene* (s. 15 – 34). Oslo: Universitetsforl.

Johannesen, A., Tufte., P. A. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg.). Oslo: Abstrakt forlag.

Kaiser, M. (2000). *Hva er vitenskap?* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Kriminalomsorgen. (udatert). *Type fengsel og sikkerhet*. Hentet 19.07.2016 fra <http://www.kriminalomsorgen.no/type-fengsel-og-sikkerhet.237877.no.html>

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (udatert). *Retningslinjer for behandling av søknader om forskning i kriminalomsorgen*. Hentet 19.07.2016 fra [file:///C:/Users/Bruker/Downloads/retningslinjer_forskning%20\(8\).pdf](file:///C:/Users/Bruker/Downloads/retningslinjer_forskning%20(8).pdf)

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (2005). *Yrkesetiske retningslinjer for kriminalomsorgen* (2.utg.). Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/yrkesetiske-retningslinjer-i-kriminalomsorgen.527278-237613.html>

Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. (2002). *Retningslinjer for kontaktbetjentarbeid*. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/kdi-rundskriv.237914.no.html>

Kriminalomsorgens årstatistikk. (2013). Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/statistikk-og-noekkelteall.237902.no.html>

Kvale, S & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervjuet* (2. utg.). [Oslo]: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lien, Lise & Olsen, T. (2008). *Like sikkert som snø – arbeidskvalifisering som del av soning* (NF – rapport nr. 6/2008. Hentet fra: http://www.nordlandsforskning.no/getfile.php/132631/Dokumenter/Rapporter/2008/Rapport_06_2008.pdf

Lindstrøm, B. & Eriksson, M. (2006). Contextualizing salutogenesis and Antonovsky in public health development. *Health Promotion International*, 21(3), 238 – 244.
doi:10.1093/heapro/da1016

Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Malterud, K. (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning* (3.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Mathiesen, T. (2007). *Kan fengsel forsvares?* (3.utg.). Oslo: Pax forlag A/S

Molvær, Jorunn. (2012). *Håpet om et verdig liv etter løslatelse. En kvalitativ studie av brukermedvirkning og rehabiliteringstilbud for sedelighetsdømte* (Masteroppgave, Universitetet i Stavanger). Hentet fra: <http://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/185039>

Nilsson, A. (2003). Living Conditions, Social Exclusion and Recidivism Among Prison Inmates. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 1(4), 57 – 83.
doi: 10.1080/14043850310005321

NOU 2004: 18. (2004). *Helhet og plan i sosial og helsetjenestene: Samordning og samhandling i kommunale sosial og helsetjenester*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/2b2f735984a04839a535459aea6c25ea/no/pdfs/nou20042004001>

Personopplysningsloven (2000). *Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2000-04-14-31>

Polit, D. F. & Beck, C. T. (2012). (2012). *Nursing research: generating and assessing evidence for nursing practice* (9. Utg.). Philadelphia, Pa.: Wolters Kluwer Health.

Ringereide, H. (2014). *Forbrytelse og straff... og rehabilitering. En undersøkelse av tidligere fengselsinnsattes opplevelse av rehabiliteringsprosessen.*(Masteroppgave, Universitetet i Agder). Hentet fra: <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/245113/PED511%202014%20v%C3%A5r%20masteroppgave%20Hans%20Ringer>

Rønning, R. (2007). I O. P. Askheim & B. Starrin (Red.), *Brukermedvirkning og empowerment – gammel vin på nye flasker*. (s.34 – 46). Gyldendal Norske Forlag

Skardhamar, T. (2002). *Levekår og livssituasjon blant innsatte i norske fengsler* (Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/22530/tskardhamar.pdf?sequence=1&isAlloved=y>

Stang, I. (1998). *Makt og bemyndigelse – om å ta pasient – og brukermidvirkning på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.

Straffegjennomføringsloven. (2002). *Lov om gjennomføring av straff mv.(straffegjennomføringsloven)*. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21?q=straffegjennomf%C3%B8ringsloven>.

St.meld. nr. 21 (1998 – 1999). (1999). *Ansvar og meistring. Mot ein heilskapeleg rehabiliteringspolitikk*. Oslo: Det kongelige sosial og helsedepartement.

St.meld. nr. 37 (2007 – 2008). (2008). *Straff som virker-mindre kriminalitet-tryggere samfunn*. Oslo: Det kongelige Justis og polititdepartementet.

Thagaard, T. (2013). *Systemaikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4.utg.). Oslo: Fagbokforlaget.

World Medical Association. (2008). *Declaration of Helsinki. Etchical Principles for Medical Research Involving Human Subjects*. Hentet fra: <http://www.wma.net/en/30publications/10policies/b3/index.html>.

Ørstavik, S. (2002). Det tvetydige brukerperspektivet – en teoretisk analyse. I R. Norvoll (Red.), *Samfunn og psykiske lidelser* (s. 145 – 159). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Aadland, E. (2006). *Og eg ser på deg: Vitenskapsteori i helse og sosialfag* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

VEDLEGG 1

Caroline Østigård

xxxx

xxxx

Tlf: xxxx

Mail: xxxx

Oslo, 13.06.15

Region øst/ v Liv Henly
Dokumentsenter, Postboks 694
4305 Sandnes

SØKNAD OM TILLATELSE TIL Å GJENNOMFØRE EN KVALITATIV STUDIE

Jeg er en masterstudent i psykisk helsearbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Det er et deltidsstudium, som går over 4 år. Jeg skal levere masteroppgaven 15.02.16.

Min fagbakgrunn er sosionom med videreutdanning i psykisk helsearbeid, og jeg jobber for tiden som konsulent i seksjon psykisk helse i bydel Grorud. Jeg har tidligere jobbet innenfor kriminalomsorgen, psykiatrien og rusomsorgen.

Bakgrunn for min masteroppgave

Rehabilitering eller tilbakeføring av innsatte til samfunnet, etter endt soning har vært et definert som en sentral og utfordrende oppgave i kriminalomsorgen i et par århundre. Det fremkommer i Stortingsmelding nr. 37 Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn at Kriminalomsorgen tilrettelegger i for liten grad for innsatte, og domfeltes medvirkning i beslutninger som gjelder deres egen hverdag.

Det finnes få studier, som er direkte rettet mot innsattes medvirkning i egen rehabilitering i fengsel. Det er derfor behov for mer forskning på dette området. Det kan bidra til mer kunnskap om hvordan kriminalomsorgen kan tilrettelegge for innsattes medvirkning i sin rehabilitering under soning.

Hensikten med denne studien er å få mer kunnskap om mannlige innsatte og deres mulighet til å kunne medvirke i sin egen rehabilitering. Det er derfor viktig å få frem beskrivelser fra innsatte om deres erfaringer og syn på muligheter for medvirkning i sin egen rehabilitering.

Metode for datainnsamling er intervju med 5 – 6 mannlige innsatte i lukket anstalt. Resultatene vil inngå i en masteroppgave.

Studiens problemstilling vil være: « Hvordan opplever mannlige innsatte i fengsel muligheten for å medvirke i egen rehabilitering»

Jeg ønsker å rekruttere informantene fra Halden fengsel.

Studien er meldt til NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste), 01.06.15.

Med vennlig hilsen

Caroline Østigård

Vedlegg:

Prosjektbeskrivelse

Intervjuguide

Informasjonsskriv

Personvern og samtykke til å delta i studien

Bekreftelse fra veileder

VEDLEGG 2

Kriminalomsorgen region øst

KO

Caroline Østigård

xxxx

xxxx

Deres ref:

Vår ref:
201418422-36

Dato:
20.07.2015

SØKNAD OM TILLATELSE TIL Å GJENNOMFØRE EN KVALITATIV STUDIE

Vi viser til søknad av 13.06.2015.

Studien ønsker å få mer kunnskap om mannlige innsatte og deres mulighet til å kunne medvirke i sin rehabilitering ved å intervju 5 — 6 innsatte i xxxx fengsel.

Det følger av retningslinjer for behandling av søknader om forskning i kriminalomsorgen at regionalt nivå i kriminalomsorgen er ansvarlig for å avgjøre søknader om adgang til å rekruttere innsatte/domfelte og tilsatte til forskningsprosjekter og for å behandle søknader om bruk av taushetsbelagte opplysninger fra kriminalomsorgen til forskning hvor det kreves dispensasjon fra taushetsplikten.

Lokalt nivå skal få mulighet til å uttale seg om søknaden. De skal vurdere om de har kapasitet til å ta imot forskeren, om prosjektet er praktisk gjennomførbart og sikkerhetsmessig forsvarlig, jf. retningslinjene pkt. 1 — vurdering av lokalt nivå.

Vedtak

Søknaden innvilges som omsøkt.

Begrunnelse

Vi har forespurt xxxx fengsel, som opplyser pr. mail av 02.07 at de har kapasitet til å ta deg imot slik at du kan gjennomføre din forskning. Fengselet vurderer dessuten prosjektet som sikkerhetsmessig forsvarlig.

Krav til forskeren

Forskningen skal gjennomføres på en forsvarlig måte og de ansatte og innsatte skal ildce utsettes for personlige belastninger. Forskeren skal fremlegge bakgrunns materialet og informere enhetene ut ifra behov. Forskeren skal forholde seg til den enkelte enhets sikkerhetsmessige instruksjer.

Fengselet vil også kunne innhente opplysninger om forskerensandel fra det sentrale strafferegisteret. Dette er et rutinemessig ledd i sikkerhetsvurderingen.

Postadresse:	Besøksadresse:	Telefon: 23 30 49 5023 30 49 50	Saksbehandler:
Postboks 694	Urtegata 9	Telefaks: 23 30 49 9923 30 49 99	Ellen C. Bjercke
4305 Sandnes		Org.nr: 982 349 419982 349 419	E-post: postmottak- 8100@krimjnalomsorg.nopostmottak- 8100@kriminalomsorg.no

2

Forskerens taushetsplikt

Opplysninger forskeren blir gjort kjent med kan være undergitt taushetsplikt, jf forvaltningslovens 13. Forskeren er undergitt taushetsplikt, jf. forvaltningslovens 13 c. Av § 13 e følger at forskeren plikter å hindre andre i å få tilgang eller kjenneskap til opplysningene.

Overtredelse av taushetsbestemmelser er straffbart, jf. Straffelovens 121. Videre er det en forutsetning at forsker er kjent med lov om personopplysninger med tilhørende forskrift spesiell § 7.27 i forskrift til personopplysningene.

Det er et vilkår at forsker undertegner taushetserklæring med henvisning til bestemmelsene ovenfor før forskningen påbegynnes. Slik erklæring utarbeides av den enheten der forskningen skal gjennomføres.

Oppbevaring av materialet

Forsker skal påse at innsamlet materiale blir oppbevart på en forsvarlig måte og at det foretas anonymisering av personidentifiserbare opplysninger ved publikasjon. Innsamlet materiale som inneholder slik informasjon skal makuleres så snart undersøkelsen er avsluttet. Ved unntak fra denne hovedregelen skal det foreligge en godkjenning fra Datatilsynet.

Klageadgang

Vedtak om å anvende taushetsbelagte opplysninger til forskningsformål, kan påklages til Kriminalomsorgsdirektoratet. Klageretten er etter forvaltningslovens kap. VI S 28, omfatter den som ikke får medhold i sin søknad om forskning og den taushetsplikten er satt til vern for.

En eventuell klage sendes Kriminalomsorgen region øst innen tre uker fra mottak av dette brevet.

Vi ber om at du sender et eksemplar av forskningsrapporten til:

Kriminalomsorgen region Øst - Dokumentsenteret, Pb 694, 4305 Sandnes -
Kriminalomsorgens utdanningscenter - Postboks 6138 Etterstad, 0602 Oslo
Kriminalomsorgsdirektoratet - Dokumentsenteret, Pb 694, 4305 Sandnes
xxxx fengsel - Dokumentsenteret, Pb 694, 4305 Sandnes

Med vennlig hilsen

Brit Kari Kirkeeide fung. assisterende regiondirektør Ellen C. Bjercke
seniorrådgiver

Kopi til: Høyskolen i Oslo og Akershus, Fakultet for helsefag, Dag Willy Tallaksen,
Postboks 4, St. Olavs plass,
0130 OSLO

VEDLEGG 3

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org nr. 985 321 884

Dag Willy Tallaksen
Institutt for sykepleie Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 25.06.2015

Vår ref: 43618 / 3 / MHM

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.06.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

43618	<i>Brukermedvirkning og Rehabilitering av mannlige innsatte i lukket anstalt.</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Dag Willy Tallaksen</i>
<i>Student</i>	<i>Caroline Østigård</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdís Namtvedt Kvalheim

Marianne Høgetveit Myhren

Kontaktperson: Marianne Høgetveit Myhren tlf: 55 58 25 29

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Caroline Østigård caroline.ostigard@bgr.oslo.kommune.no

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

VURDERING AV MELDEPLIKT

I telefonsamtale 25.6.15 bekrefter student at det ikke er nødvendig for prosjektets formål å registrere indirekte personopplysninger om nøyaktig alder og sonigstid. Disse opplysningene vil derfor bli innhentet i grovkategorisert form. Informantene vil også i forknat av intervjuene bli bedt om å ikke nevne stedet de er på eller oppgi andre identifiserende opplysninger. Vi kan derfor ikke se at det behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det ligger til grunn for vår vurdering at alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme.

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken:

- direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste)
- eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Personvernombudet legger videre til grunn at navn/samtykkeerklæringer ikke knyttes til sensitive opplysninger.

GODKJENNING FRA ANDRE INSTANSER OG FORSKNINGSETISKE HENSYN

Det er søkt om godkjenning fra det regionale kontoret til Kriminalomsorgen. Vi anbefaler at veileder og student setter seg inn i og etterfølger sine etiske retningslinjer. Les gjerne om forskning på innsatte her:

<https://www.etikkom.no/FBIB/Temaer/Forskning-pa-bestemte-grupper/Innsatte/>

VEDLEGG 4

From: Siri Tenden Myklebust [mailto:Siri.Myklebust@[nsd.no](mailto:Siri.Myklebust@nsd.no)]

Sent: Monday, July 04, 2016 10:34 AM

To: Caroline Østigård

Cc: dagwilly.tallaksen@hioa.no

Subject: Prosjektnr: 43618. Brukermedvirkning og Rehabilitering av mannlige innsatte i lukket anstalt

TILBAKEMELDING PÅ INNSENDT ENDRINGSSKJEMA

Vi viser til endringsmelding for prosjekt 43618: Brukermedvirkning og Rehabilitering av mannlige innsatte i lukket anstalt, registrert hos personvernombudet 28.06.2016, samt telefonsamtale med student 04.07.2016.

Ettersom det ikke behandles personopplysninger i prosjektet har vi ikke realitetsbehandlet innsendt endringsmelding. Av samme grunn vil vi heller ikke følge opp prosjektet videre.

Ta gjerne kontakt med undertegnede dersom noe er uklart.

--

Med vennlig hilsen,

Siri Tenden Myklebust

rådgiver/adviser

Tel: +47 55 58 22 68

nsd.no | twitter.com/NSDdata

VEDLEGG 5

From: Sjøli Fredrik (KDI)

Sent: Tuesday, June 28, 2016 10:37 AM W. Europe Standard Time

To: 'caroline.ostigard@outlook.no'

Subject: Fengsel

Hei,

Pr. 22.6.2016 satt det 3 815 personer i norske fengsler. 987 av disse satt i varetekt

Med hilsen

FredrikSjøli
Kriminalomsorgsdirektoratet

VEDLEGG 6

Informasjonsskriv

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Innsattes opplevelse av medvirkning i egen rehabilitering»

Bakgrunn og formål

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie, for å få mer kunnskap om hvordan innsatte i lukket anstalt opplever muligheten til å medvirke i sin rehabilitering. Målet er at denne studien kan være med å bidra til økt fokus på betydningen av brukermedvirkning i rehabilitering av innsatte tilbake til samfunnet.

Studien gjennomføres som en masteravhandling i psykisk helsearbeid ved Høgskolen i Oslo og Akershus.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Jeg ønsker å intervju 5 – 6 innsatte, som soner dom, i lukket anstalt. Rekruttering av disse vil skje via sosialavdelingen i anstalten du soner, og valgt ut etter følgende kriterier: Vedkommende må ha sonet minimum 3 måneder av dommen, har en dom på 3 år eller mer, er over 18 år, kunne snakke og forstå norsk, skal løslates til Norge og har fysisk og psykisk helse til å gjennomføre et intervju.

Intervjuet skjer individuelt, altså hver for seg og ansikt til ansikt med sosionom og masterstudent i psykisk helsearbeid, Caroline Østigård. I intervjuet gis innsatte mulighet til å fortelle hvordan de opplever muligheten til å medvirke i sin rehabilitering. I intervjuet vil det bli brukt lydopptaker, og jeg vil ta notater når vi snakker sammen. Opptaket vil bli slettet i det informasjonen er overført til skriftlig form.

Intervjuet vil vare 1 - 1,5 time, og vil finne sted i anstalten du soner. Tidspunktet for samtalen vil avtales nærmere, når du har bestemt deg for om du ønsker å delta.

Det er frivillig å delta, og du har mulighet til å trekke deg når som helst, både før, under og etter intervjuet, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dette vil ikke få noen konsekvenser for din videre soning, verken i positiv eller negativ retning. Innsamlede data vil da bli slettet umiddelbart.

Oppbevaring og behandling av data (Informasjon om det du ønsker å fortelle om under intervjuet).

Intervjuet vil gi informasjon om din opplevelse av å kunne medvirke i din rehabilitering under soningsoppholdet. Intervjuer vil sørge for anonymisering og nedlåsing av data. I rapporten vil det brukes omskrivninger og alle opplysninger vil bli behandlet uten navn, fødselsnummer, uten navn på anstalt og andre direkte gjenkjennende opplysninger, for å sikre full anonymitet når resultatene av studien blir publisert.

Lyddoptak, og datamaterialet vil oppbevares i låsbart skap på studieinstitusjonen ved Høgskolen i Oslo og Akershus, og slettes ved prosjektets slutt, senest innen 15.08.16.

Dersom du ønsker å delta, må du gi ditt skriftlige samtykke på vedlagt samtykkeerklæring.

Med vennlig hilsen

Dag Willy Tallaksen
Prosjektansvarlig og Førstelektor
Fakultet for helsefag
Høgskolen i Oslo og Akershus
Tlf: 67236501

Caroline Østigård
Prosjektleder og Masterstudent
Fakultet for helsefag
Høgskolen i Oslo og Akershus

PERSONVERN OG SAMTYKKE TIL Å DELTA I STUDIEN

Personvern

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Opplysninger som registreres om deg: er den informasjonen du gir, om hvordan du opplever muligheten til å medvirke i din rehabilitering. Det vil ikke bli registrert noe, som kan tilbakeføres til deg som person eller til din identitet.

Ingen andre enn prosjektansvarlig og prosjektleder, vil ha tilgang til den informasjonen som registreres om deg.

Hvis du takker ja til å delta, har du rett til å få innsyn i hvilke opplysninger som er registrert om deg. Dersom du ønsker å trekke deg fra studien, kan du kreve å få slettet innsamlede opplysninger, med mindre opplysningene allerede er inngått i analysen eller brukt i vitenskapelige publikasjoner.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om studie. Jeg er villig til å delta i studien, og gir herved mitt samtykke til å bli intervjuet. Jeg er oppmerksom på at jeg kan trekke meg fra studien, både før, under og etter intervjuet, uten at jeg trenger å begrunne dette eller vil få konsekvenser for meg som innsatt.

Hvis du ønsker å trekke deg fra studien, må du gi beskjed til sosialkonsulent om dette, som vil formidle beskjeden videre til prosjektleder.

Samtykkeerklæring med underskrift leveres til sosialkonsulenten på sosialavdelingen i anstalten.

Dato/Sted.....

Signatur.....

VEDLEGG 7

INTERVJUGUIDE

Bakgrunnsinformasjon

Alder ?

Lengde på dom?

Hvor lenge har du sonet ?

Sonet tidligere?

Er du sysselsatt under soning?

Studiens problemstilling er som følgende: Hvordan opplever mannlige innsatte i fengsel muligheten til å kunne medvirkning i egen rehabilitering?

1. Tema: Hvordan opplevde du din livssituasjon før soning?

Kan du fortelle meg om din livssituasjon før du ble satt i fengsel? Bolig, arbeid, utdanning, nettverk og andre ting du mener er viktig å si noe om.

Kan du si noe om hvordan du opplevde din livssituasjon, i forhold til det du forteller meg om din livssituasjon?

2. Tema: Hvordan opplever du din livssituasjon under soning?

Kan du fortelle meg hvordan du opplever fengselstilværelsen?

Har du fått kontaktbetjenten? har du kontakt med sosialavdelingen?, helseavdelingen?, og andre hjelpeinstanser ute i samfunnet?

Hvor lang tid tok det før du fikk kontakt med kontaktbetjent og de ulike instansene?

Hvis du har kontakt med noen av instansene, kan du fortelle hvordan du har kommet i kontakt med de forskjellige instansene i anstalt og hjelpeinstansene ute?

Hvordan opplever du kontakten med ansatte kriminalomsorgen, og kontakten med hjelpeinstansene ute?

Kan du forteller med hva du har fått informasjon om fra de ulike instansene?

Hvordan opplever du den informasjonene du får, ut i fra hvilke behov du har/tror du selv trenger?

Opplever du at du trenger mer informasjon, i tilfelle hvilken informasjon?

Har kontaktbetjent eller andre instanser i fengselet gjort en kartlegging av hva du er i behov av under soning?(bolig, arbeid, økonomi, behandlingstilbud og andre tiltak).

Kan du fortelle hvordan du opplever å bli tatt med i din egen planlegging av fremtiden med tanke på løslatelsen?(i forhold til dine behov).

Hva og hvilke områder (planlegging av egen rehabilitering) opplever du at du kan få bestemme selv over? og hva og hvilke områder opplever du at du ikke får bestemme over?

Hvilken betydning har det for deg ? (du får lov til å bestemme selv eller ikke)

3. Tema: Hvordan ønsker du at din situasjon skal være når du blir løslatt?

Hvilke tanker og følelser har du i forhold til fremtiden?

Kan du fortelle hva du selv tror må til, for at du skal oppleve, at du står bedre «rustet» den dagen du blir løslatt?

Hva opplever du selv du kan bidra med, i din egen løslatelse?

Hvordan opplever du muligheten for å kunne bidra, i din egen løslatelse?

Hva opplever du som begrensninger i forhold til å kunne bidra?

Er det noen ansatte i fengselet og eller personer utenfor fengselet som du opplever som støtte eller ressurspersoner for deg?

Hvis du opplever det eller ikke opplever det, hva betyr det for deg?

4. Avslutning

Er det andre ting jeg ikke har spurt deg om, som du ønsker å si noe om?

Ønsker du å tilføye noe, i forhold til deg du tidligere har sagt, under intervjuet?

Har du noe å si til ansatte i kriminalomsorgen eller til hjelpeapparatet ute, som kan være av betydning i forhold til temaene du har snakket om?

Tusen takk for at du ønsket å bidra med dine erfaringer i denne studien!